

VILNIAUS UNIVERSITETAS
KOMUNIKACIJOS FAKULTETAS
ŽURNALISTIKOS INSTITUTAS

Sigita Petrokaitė

Žurnalistikos studijų programos studentė

**OBJEKTYVUMO IR TENDENCINGUMO SANTYKIS NACIONALINIUOSE
DIENRAŠČIUOSE**

MAGISTRO DARBAS

Vadovas lekt. V. Bartasevičius

Vilnius, 2006

Pildo magistro baigiamojo darbo autorius

(magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė)

(magistro baigiamojo darbo pavadinimas lietuvių kalba)

(magistro baigiamojo darbo pavadinimas anglų kalba)

Patvirtinu, kad magistro baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas baigiamasis magistro darbas ar jo dalis nebuvo panaudotas kitose aukštosiose mokyklose.

(magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)

Sutinku, kad magistro baigiamasis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 metus Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų procese.

(magistro baigiamojo darbo autoriaus parašas)

Pildo magistro baigiamojo darbo vadovas

Magistro baigiamąjį darbą ginti _____
(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

(data)

(magistro baigiamojo darbo vadovo parašas)

Pildo instituto, kurioje vykdoma studijų programa, reikalų tvarkytoja

Magistro baigiamasis darbas įregistruotas

(instituto, kurioje vykdoma studijų programa, pavadinimas)

(data)

(instituto reikalų tvarkytojos parašas)

Pildo instituto, kurioje vykdoma studijų programa, vadovas

Recenzentu skiriu _____
(recenzento vardas, pavardė)

(data)

(instituto vadovo parašas)

Pildo recenzentas

Darbą recenzuoti gavau. _____
(data) _____
(recenzento parašas)

REFERATO LAPAS

Petrokaitė, Sigita

P 243 Objektyvumo ir tendencingumo santykis nacionaliniuose dienraščiuose: magistro darbas/Sigita Petrokaitė; mokslinis vadovas lekt. V. Bartasevičius; Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas. Žurnalistikos institutas. – Vilnius, 2006. – 54. Mašinr. – Santr. angl. – Bibliogr.: p. 52 – 53 (38 pavad.).

UDK 070.23 (474.5)

Objektyvumas, subjektyvumas, tendencingumas, nešališkumas, šališkumas, nacionaliniai dienraščiai, rimtieji dienraščiai, bulvariniai leidiniai, kritika, periodinė spauda.

Magistro darbo objektas – nacionaliniai dienraščiai „Lietuvos rytas“, „Respublika“, „Lietuvos žinios“, „Ekstra žinios“ ir „Vakaro žinios“, jų publikacijos, antraštės, paantraštės ir fotografijų komentarai. Darbo tikslas – išanalizuoti objektyvumo ir tendencingumo apraiškas nacionaliniuose dienraščiuose bei lyginant dienraščius iširti nešališkumo ir šališkumo santykį. Pagrindiniai darbo uždaviniai: įvairių autorių bei šaltinių pagrindu aptarti Lietuvos periodinės spaudos raidos dėsningumus objektyvumo ir subjektyvumo atžvilgiais, pateikti ir išanalizuoti teorinę bei faktinę medžiagą apie objektyvumą ir subjektyvumą nacionalinėje spaudoje, teorijos pagrindu išnagrinėti nacionalinių dienraščių aktualijų publikacijų turinį, antraštes, paantraštes, fotografijų komentarus bei visa tai įvertinti objektyvumo ir tendencingumo atžvilgiais.

Naudojantis literatūros bei elektroninių šaltinių analizės, kokybinio turinio analizės, lyginamosios analizės bei statistiniu (kiekybinio turinio) metodais, prieita prie išvados, kad nacionaliniuose dienraščiuose 2005 metais vyravo tam tikrų politikų, politinių partijų ar kitų asmenų atžvilgiu tendencingos publikacijos. Nagrinėjant ir lyginant dienraščių subjektyvumo tiek skirtingas, tiek panašias apraiškas, pereinančias į aiškias tendencijas, išsiaiškinta, kad rimtosios spaudos atstovai yra linkę supanašėti su bulvarinės spaudos leidiniais. Tą sąlygoja šiandieninė konkurencinga žiniasklaidos rinka. Daugiausiai buvo pasinaudota VU dėstytojų knygomis bei publikacijomis, užsienio komunikacijos mokslų tyrėjų darbais. Stimulą mokslinei veiklai davė opi šių dienų problema – objektyvumas ir subjektyvumas žiniasklaidoje. Nacionalinių dienraščių antraščių, paantraščių, publikacijų, nuotraukų komentarų analizė parodė, kad daugiausiai tam tikros tendencijos išryškėjo kilusių skandalų metu: skandalas dėl Darbo partijos lyderio V. Uspaskicho interesų konflikto ir aukštojo mokslo diplomo, dėl A. Zuoko interesų konflikto bei dėl galimos korupcijos jo vadovaujamoje sostinės savivaldybėje, dėl KGB rezervistų, dėl A. Brazausko šeimos verslo.

Besikartojančios tendencijos nacionaliniuose dienraščiuose motyvuojamos esant politiniams ir ekonominiams interesams. Norint išvengti ateityje sąmoningai tendencingų publikacijų, reiktų sugriežtinti įstatymų ir Civilinio kodekso pažeidėjų baudžiamumą, skiepyti moralės ir etikos nuostatas kaip esmines demokratinės ir nepriklausomos valstybės vertybes.

Magistro darbas gali būti naudingas komunikacijos mokslų mokslininkams, žurnalistikos disciplinų dėstytojams, žurnalistams ir studentams.

TURINYS

Įvadas.....	7
1. Nešališkumas periodinės spaudos istorijoje.....	11
1.1. Lietuvos periodinė spauda iki 1940 m.....	11
1.2. Lietuvos periodinė spauda okupacijos laikotarpiu.....	14
1.3. Lietuvos periodinė spauda atgimimo laikotarpiu.....	15
1.4. Laisva ir nepriklausoma spauda.....	15
2. Objektyvumo ir subjektyvumo problema.....	18
2.1. Objektyvumo ir subjektyvumo samprata.....	18
2.2. Melo ir tiesos atspalviai.....	18
2.3. Ginčai dėl informacijos objektyvumo.....	19
2.4. Auditorijos sutelkimo kaina.....	21
3. Nešališkumas ir šališkumas šalies spaudoje.....	22
3.1. Nešališkumo priešas – propaganda.....	22
3.2. Objektyvumo liga.....	22
3.3. Skandalų poreikis (Prezidentūros skandalo pavyzdys).....	23
3.4. Analitiškumo stoka.....	24
4. Nešališkumas ir priklausomybė.....	26
4.1. Nepriklausomybės dilema.....	26
4.2. Nuosavybės formos.....	27
4.3. Spauda irgi verslas.....	28
5. Objektyvumo ir tendencingumo santykio nacionaliniuose dienraščiuose tyrimas.....	31
5.1. Tyrimo metodologija ir bazė.....	31
5.2. Rimtųjų ir bulvarinių leidinių supanašėjimas.....	31
5.3. Nacionalinių dienraščių antraščių ir paantraščių poveikis.....	32
5.4. Tendencinga kritika ir panegirika.....	36
5.5. Tendencingi pasisakymai.....	42
5.6. Nuotraukų komentarai ir tendencingumas.....	43
5.7. Publikacijų šaltinių anonimiškumas.....	44
5.8. Statistinis dviejų temų tendencingumo pagrindimas.....	46
5.9. Esminės tendencijos, išryškėjusios per 2005 metų laikotarpį.....	49
Išvados.....	51

Literatūra ir šaltiniai.....	52
Summary.....	54

ĮVADAS

Apie objektyvumą ir subjektyvumą spaudoje yra nemažai diskutuojama, tai labai plati ir neišsenkanti tema. Šiandien mokslo pasaulis nėra pateikęs išsamių tyrimų, knygų, vadovėlių vien šia tema, kuriais galima būtų besąlygiškai remtis rašant darbus, tačiau apie objektyvumo kaip žurnalistikos nuostatą ir vieną svarbiausių principų kalba ne vienas žiniasklaidą tyrinėjantis autorius, o praktikai pateikia įvairių samprotavimų šia tema. Darbe tyrinėti įvairūs lietuvių ir užsienio autorių darbai, publikacijos, ekspertų komentarai ir vertinimai apie objektyvumą ir tendencingumą, aptarta Lietuvos periodinės spaudos raida.

Tiriant šiandienį objektyvumo ir subjektyvumo santykį būtina buvo apžvelgti spaudos raidą. Išsamiausi spaudos raidą aprašantys šaltiniai, kuriais remiantis galima buvo padaryti išvadas apie objektyvumą bei subjektyvumą skirtingais spaudos raidos tarpsniais, yra „Žurnalisto žinynas“, kuriame periodinės spaudos istoriją Lietuvoje aprašo J. Bulota, V. Urbono knyga „Lietuvių laikraštis. Nuo seniausių laikų iki mūsų dienų“, A. Vaišnio „Spauda ir valstybė 1918 – 1940 m.“ ir Lietuvos žurnalistų sąjungos išleista knyga „Naujosios žiniasklaidos formavimasis Lietuvoje (1988-1998 m.)“. Spaudos raidos apžvalga padėjo pagrindus tolimesniam, jau šių dienų magistro darbo temos teorinės dalies nagrinėjimui. Susidurta su problema, jog pasirinkta tema išsamiai ir vientisai nėra nagrinėta. Buvo rasta žurnalistikos praktikų straipsnių internete, kuriuose platesniame kontekste gvildinama ir objektyvumo bei subjektyvumo tema žiniasklaidoje praktinės veiklos požiūriu: R. Juozapavičiaus pranešimas „Politinė reklama ir žiniasklaidos korupcija“, V. Laučiaus „Trys būsenos: augimas, sąstingis, nuosmukis; verslas, žiniasklaida ir politika“, L. Medelio „Žiniasklaida, kaip grėsmė demokratinėi sistemai (I)“, A. Navicko „Nugrimuotas pasaulis“. Taip pat nemažai iš tiesų aktualios ir mūsų žiniasklaidai tinkančios informacijos (svarstymų, analizės ir pan.) buvo rasta užsienio autorių-praktikų knygose: E. E. Dennis, J.C. Merrill „Pokalbiai apie žurnalistiką“ ir D. Randall „Universalus žurnalistas“. Teoriniam supratimui magistro tema naudingi ir labai reikalingi išsamiam darbui parašyti buvo autorių M. Gurevitch ir J. Blumler straipsnis „Political Communication Systems and Democratic Values“, J. Curran publikacija „Mass Media and Democracy: A Reappraisal“ ir M. McLuhan knyga „Kaip suprasti medijas. Žmogaus tęsiniai“. Pastarieji šaltiniai reikalavo itin atidaus skaitymo ir pamąstymų, nes užsienio autoriai nebuvo pateikę konkrečių teiginių ar išvadų, kaip turėtų atrodyti objektyvi ar subjektyvi žiniasklaida. McLuhan svarsto apie medijas, filosofiškai, išvalgiai žvelgia į žiniasklaidą ir į tuos, kas ją supa. M. Gurevitch ir J. Blumler tyrinėja politinės komunikacijos ir demokratinių vertybių santykį, o J. Curran analizuoja žiniasklaidos padėtį demokratijos fone. Tolimesniam teoriniam gilinimuisi apie žurnalistiką plačiąja prasme ir magistro tema itin svarbus vaidmuo atiteko J. Keliuočio knygai „Žurnalistikos paskaitos“, A. Vaišnio „Profesionalioji žurnalistika“ ir V. Urbono knygos „Žurnalistikos pagrindai“ bei „Žurnalistikos teorija“.

Demokratijos sąlygomis žiniasklaidoje dirbantiems asmenims būtina vadovautis nešališkumo principu. Šiandien spaudos subjektyvumas, kurį pirmiausia lemia politiniai ar/ir ekonominiai sumetimai, pereina į tam tikrą tendencingumą, kas itin žalinga laisvą žodį deklaruojančiai žiniasklaidai, o tuo pačiu ir nepriklausomai, demokratinei valstybei.

Didėjant kai kurių asmenų ar organizacijų suinteresuotumui paskleisti vienokią ar kitokią informaciją, didėja rizika „susirgti“ subjektyvumo liga. Žiniasklaidos atstovui keliami reikalavimai – atsiriboti nuo jausmų, stereotipų, nuostatų ar pažiūrų, tačiau, kiek jam tai pavyksta, matyti spaudos puslapiuose (ir ne tik). Lietuvos dienraštinėje spaudoje galima bene geriausiai pastebėti tam tikras tendencijas, kurios verčia susimąstyti, ar įmanomas nešališkumas. Lietuva yra demokratinė šalis, turinti laisvą ir nepriklausomą spaudą, o Visuomenės informavimo įstatymas, apibrėžiantis žiniasklaidos veiklą, pabrėžia objektyvumą kaip esminį demokratijos tikslą. Tad teoriškai deklaruojamas nešališkumas turėtų būti taikomas ir praktikoje, tačiau kiek jis taikomas, akivaizdžiai gali parodyti dienraštinės spaudos pavyzdžiai, jų analizė.

Objektyvumo principo įgyvendinimas spaudoje yra aktuali tema. Ypač šiandien, kai Lietuvoje nėra ryškios takoskyros tarp tabloidinės ir dienraštinės rimtosios (jei tokią turime) spaudos. Ne paslaptis, kad bulvarinio pobūdžio leidiniai vardan kuo didesnio skaitytojų skaičiaus skleidžia gandus, nepatikrintus, interpretuotus ir klaidingus faktus. Dienraščių analizė aiškiai gali parodyti, kokia skiriamoji riba yra tarp tabloidų ir dienraščių, o tiksliau – koks, šiandieninės rinkos sąlygojamas, vyksta supanašėjimo procesas: daugybė publikacijų šaltinių – anonimai, dažnai pateikiama vienašališka informacija, o kita pusė „netyčia“ lieka neišklausyta, stokojama analizės, fotografijos neetiškos, antraštės rėkiančios, tačiau sensacingos ir pan. Todėl neatsitiktinai tyrimo analizei buvo pasirinkti nacionaliniai dienraščiai, tarp kurių bulvarinio pobūdžio dienraščiai – „Ekstra žinios“ ir „Vakaro žinios“, kiti – „Lietuvos rytas“, „Respublika“, „Lietuvos žinios“. Rodos, nėra ką lyginti didžiuosius Lietuvos rimtajai spaudai atstovaujančius dienraščius su tautos pamėgtais tabloidais, tačiau jau vien tas faktas, jog naujajame ir patvirtintame Seime Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymo projekte atsiradusi nacionalinio laikraščio sąvoka (nacionalinio masto laikraštis – laikraštis platinamas teritorijoje, kurioje gyvena daugiau negu 60 procentų Lietuvos gyventojų) neabejotinai leidžia „Ekstra žinias“ ir „Vakaro žinias“ priskirti prie nacionalinių dienraščių bei juos lyginti. Tad nacionalinių dienraščių analizė yra svarbi dėl to, jog būtų atskleisti tam tikri tendencingumai, apraiškos ir padėtų susimąstyti, kur link šių dienų spauda eina, ko laukti netolimoje ateityje. Tokia analizė padėtų nuspręsti, ką reikia keisti, kad įstatymai ir kodeksai nebūtų tik formalus ir niekam neaktualus raidžių rinkinys.

Žurnalistikoje vienas iš esmingiausių bei svarbiausių reikalavimų – objektyvumas – yra privalomas, tačiau šiandien jis susipina su vis dažniau iškytančiu ir objektyvumą užgožiančiu tam tikru subjektyvumu. Žiniasklaidoje minėtosios sąvokos plačiąja prasme nusako, kas yra šališka ir kas

nešališka. Priklausomybė vienai iš šių pusių parodo, kokias žinias, informaciją gaus visuomenė – objektyvią tiesą, subjektyvią nuomonę ar netgi melą. Tokiu atveju nepaprastai svarbiu kriterijumi tampa žurnalisto vertybinės nuostatos, sąžinė, profesionalumas.

Visas demokratinis pasaulis deklaruoja žiniasklaidoje pateikiamos informacijos objektyvumą kaip vieną esmingiausių ir svarbiausių žurnalistinės veiklos principų. Deja, ne visada objektyvumas suvokiamas vienodai ir ne visada pritaikomas tikrąja nešališkumo prasme. Skirtingą nešališkumo sampratą lėmė daug gilesnės priežastys nei vien tik sąžinė ar moralės nuostatos, o iš tiesų šiandieninio demokratinio pasaulio objektyvumo suvokimui įtaką darė tam tikri istorijos vingiai. Lietuvoje žiniasklaida skirtingais istoriniais etapais informaciją pateikdavo taip, kaip diktavo istorinės aplinkybės, ir šiandien nešališkumą „stengiamasi“ suprasti tik kaip politinį, partinį nešališkumą. Visgi dabartinės, didžiaja dalimi privačios, žiniasklaidos objektyvumas matomas per privačių asmenų interesų prizmę. O interesų diapazonas gali būti nuo politinių iki asmeninių.

Šiandien verslas neįsivaizduojamas be konkurencijos, kuri skatina kiekvieną prekių ar paslaugų gamintoją pasitempti, kad tik būtų patenkintas klientas. Atrodo, normalu pataikauti vartotojams, tačiau dažnai esi priverstas susimąstyti, kokia kaina kiekvienas iš mūsų esame priviliojami prie tam tikro „lovio“. Viskas tampa panašu į žaidimą, tik taisyklės čia jau tampa ne visuotinės, o individualios. Taigi verslininkas suinteresuotas užsidirbti, ir kaip tai jis padarys, priklauso arba nuo jo sąžinės, arba nuo to meto diktuojamų madų, arba išvis ne nuo jo. Tai primena šių dienų žiniasklaidos būseną, kai atsiranda vis daugiau ir daugiau konkurentų, todėl įvairovės ir kuo didesnės auditorijos užkariavimo dėlei kiekvienas vienetas yra priverstas tapti patrauklesnis nei varžovas.

Magistro darbo objektas – nacionaliniai dienraščiai „Lietuvos rytas“, „Respublika“, „Lietuvos žinios“, „Ekstra žinios“ ir „Vakaro žinios“, jų publikacijos, antraštės, paantraštės ir fotografijų komentarai. Tyrime analizuojami visų 2005 metų laikotarpio dienraščiai.

Magistro darbo tikslas – išanalizuoti objektyvumo ir tendencingumo apraiškas nacionaliniuose dienraščiuose bei lyginant dienraščius iširti nešališkumo ir šališkumo santyki.

Pagrindiniai darbo uždaviniai: įvairių autorių bei šaltinių pagalba aptarti Lietuvos periodinės spaudos raidos dėsningumus objektyvumo ir subjektyvumo atžvilgiais, pateikti ir išanalizuoti teorinę bei faktinę medžiagą apie objektyvumą ir subjektyvumą nacionalinėje spaudoje, teorijos pagrindu išnagrinėti nacionalinių dienraščių aktualijų publikacijų turinį, antraštes, paantraštes, fotografijų komentarus bei visa tai įvertinti objektyvumo ir tendencingumo atžvilgiais.

Magistro darbe taikyti literatūros bei elektroninių šaltinių analizės, kokybinio turinio analizės, lyginamosios analizės bei statistinis (kiekybinio turinio) metodai.

Šis darbas tiek akademinėi visuomenei, tiek eiliniams visuomenės atstovams gali padėti aiškiau suvokti šiandieninę nacionalinių dienraščių situaciją nešališkumo ir šališkumo atžvilgiu. Kadangi tyrimas apima net penkis vienerių metų laikotarpio dienraščius, tyrimo rezultatai gali suteikti naudingų

žinių ir padėti pagrindą tolimesniems išsamiems moksliniams tyrimams objektyvumo bei subjektyvumo tema. Taip pat šis magistro darbas svarbus dėl to, jog leistų spaudoje dirbantiems asmenims apmąstyti, kokia jų laukia perspektyva, kokia žurnalistų praktikų kaip savo profesijos žinovo darbo kokybė.

1. NEŠALIŠKUMAS PERIODINĖS SPAUDOS ISTORIJOJE

1.1. Lietuvos periodinė spauda iki 1940 m.

Nešališkumo klausimas keliamas nuo pat periodinės spaudos atsiradimo. Antai pirmasis 1760 m. pasirodęs Lietuvos periodinis leidinys „Kurjer Litewski“ (lenkų kalba) nebuvo itin objektyvus: „Pateikdami įvairią medžiagą, laikraščio „Kurjer Litewski“ redaktoriai stengėsi būti objektyvūs ir savo nuomonės nereiškė. Tačiau nuo jų išprusimo, politinių pažiūrų bei domėjimosi pasaulyje vykstančiais įvykiais nemažai priklausė informacijos atrinkimas, spausdinamų rašinių tematika ir pobūdis. Tam tikrais laikotarpiais, (...), „Kurjer Litewski“ tiesiogiai arba netiesiogiai atsiliepdavo į reikšmingiausias Lietuvos gyvenimo įvykius, visuomenėje besireiškiančias nuotaikas.“¹ Matyti, jog pirmojo informacinio laikraščio redaktoriams išlikti objektyviais nelabai sekėsi, mat laikraštis lietuvių nacionalinius klausimus tendencingai ėmė dėstyti po 1863 m., „rusiškoj savo gyvenimo stadijoj, kada visomis jėgomis stengėsi slopinti atbundantį lietuvių judėjimą ir, spaudos uždraudimo laikais, teisinti ir paremti to uždraudimo reikalingumą.“² Tad akivaizdu, jog objektyvumo problematika yra aktuali tema nuo pat periodinės spaudos atsiradimo.

Per šimtmečius spauda keitėsi, o kartu su ja keitėsi ir nešališkumo samprata. Istorinės aplinkybės taip padiktavo, kad Lietuvos spauda visišką laisvę rašyti praktiškai apie viską (išskyrus tam tikrus įstatyminius apribojimus) gavo tikrai XX a. paskutiniame dešimtmetyje. Lietuvių periodinė spauda atsirado, brendo ir plito tuo metu, kai ji buvo rusų valdžios draudžiama, t.y. nuo 1864 m. iki 1904 m. Tuo laikotarpiu, kaip istorijos vadovėliai teigia, ėjo valdžios cenzūruojami leidiniai ir, žinoma, draudžiamoji spauda, kurią spausdino užsienyje, o slaptai platino Lietuvoje. 1904 m. panaikinus spaudos draudimą, niekas šalyje negalėjo įsivaizduoti, jog dar daugelį dešimtmečių teks kovoti dėl laisvos spaudos, o taip pat ir dėl objektyvių žinių. „1915 m. vokiečių okupuotoje Lietuvoje buvo įvesta dviguba – karinė ir politinė – cenzūra, kuri uždraudė visus lietuviškus periodinius leidinius.“³ Vis dėlto 1917 m. buvo gautas leidimas Vilniuje leisti tris lietuviškus leidinius, kuriuos, aišku, turėjo kontroliuoti karo cenzūra (vokiečių cenzūrą vykdė kariuomenės spaudos skyrius), o jau 1918 m. Lietuvoje pagausėjo įvairių periodinių leidinių (Urbonas, 2004, 10-12).

Tarpukariu spauda irgi buvo cenzūruojama: „Jau lietuvių politikai nustatinėjo žinių skleidimo tvarką.“⁴ Deja, Nepriklausomybės paskelbimas, atrodo, turėjęs garantuoti laisvą žodį arba

¹ Urbonas V. Lietuvių laikraštis. Nuo seniausių laikų iki mūsų dienų. Vilnius., 1997. P. 11

² Biržiška Vacl. Iš lietuviškosios laikraštijos praeities//Bibliografijos žinios Vilnius., 1997. P. 11

³ Urbonas V. Lietuvos žurnalistikos istorija. Klaipėda, 2004. P. 9

⁴ Vaišnys A. Spauda ir valstybė 1918 – 1940 m. Vilnius, 1998. P. 9

bent leisti plisti jam, neteikė jokių vilčių išsakyti nešališkai šalies spaudai. Tam trukdė įvairių politinių partijų siekis atsirišti didesnę valdžios „pyragą“: „Valstybės nekūrė monopoliškai nė viena partija, tačiau kiekviena iš jų, toliau siekdama valdžios, irgi naudodavosi spauda.“⁵ Lietuva, ilgus metus kovojusi už savo laisvę, be egzistavusios cenzūros neišvengė ir diegiamos propagandos, tiek svetimtaučių, tiek mūsų valstybės politikų diktuojamos. „(...) propaganda buvo naudota ginant bei kuriant Lietuvos valstybę. Tačiau spaudos ir valstybės santykių tyrimas rodo, kaip žmogiškoji prigimtis bei patirtis tarp politikų nulėmė norą ir toliau, taikos metu viešąją nuomonę organizuoti.“⁶ Todėl nenuostabu, kad vyravo daugybė leidinių, kuriais objektyviais tikrai nepavadinsi. Lietuvos vyriausybė, norėdama, kad spaudiniai publikuotų tik „tai, ką reikia“, sumanė sukurti tokią instanciją, kuri rinktų ir platintų jau „reikiamas“ žinias periodiniams leidiniams: „Propagandos kovai išplėtoti Lietuvos vyriausybė nutarė 1918 m. pabaigoje Vilniuje įsteigti vadinamąjį Spaudos biurą. (...) Biuras pirmučiausia turėjęs stiprinti šalies vadovybės poziciją tarp gyventojų. Pagal jo veiklos bei pirminio finansavimo aplinkybes, galima numanyti, jog tuo pačiu tuometinei kairiosios pakraipos vyriausybei rūpėjo ir jos populiarumas.“⁷ Tad toks informacijos filtravimas ir tik tam tikrų žinių pateikimas spaudoje buvo bemaž dar viena cenzūros atmaina. „(...) cenzūra buvo vienas visuomenės veiksmų, nukreiptų ne visuomenės moralę ginti ar ugdyti, bet pirmiausia teigiamą valdžios įvaizdį formuoti prievartos būdu.“⁸

1918 m. pabaigoje pasitraukus vokiečiams, į Lietuvą įsiveržė rusai, o 1919 m. balandžio mėnesį pietinę ir rytinę šalies dalį su sostine užgrobė lenkai (Urbonas, 2004, 13). „Lenkų okupacinė valdžia (...) stabdė periodinės spaudos formavimąsi“⁹, taip pat buvo persekiojami lietuviškų spaudinių leidėjai ir redaktoriai, tai liudija ne viena atsiminimų ir istorijos knygos. Taigi dėl susiklosčiusių istorinių aplinkybių Lietuvos sostine tapo Kaunas, kuriame būrėsi šalies periodinių leidinių redakcijos, taip pat steigėsi ir nauja periodika (Urbonas, 1997, 62). 1918 metais Lietuvai paskelbus Nepriklausomybę, atsirado realiai įgyvendinama spaudos laisvės idėja, kurią užtikrino 1919 m. priimtas pirmasis Spaudos įstatymas (Urbonas, 2004, 17). Akivaizdu, kad periodinė spauda šalies gyvenime tapo labai svarbiu akstinu siekiant tautinio identiteto. Tačiau kyla klausimas, ar iš tiesų priėmusi pirmąjį Spaudos įstatymą valdžia tikėjosi subrandinti tautiškai susipratusią visuomenę?..

„Po 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo į valdžią atėjus tautininkams, Lietuvoje išgalint diktatūrinio valdymo sistemai, pamažu imta riboti ir demokratines jos gyventojų teises.“¹⁰ Tai atsispindėjo antrajame LR Spaudos įstatyme (1935 m.), kuris „gerokai suvaržė spaudos laisvę, įteisino cenzūrą, įvedė tam tikrus apribojimus steigiant naujus leidinius, gaunant reikalingą informaciją iš

⁵ Vaišnys A. Spauda ir valstybė 1918 – 1940 m. Vilnius, 1998. P. 9

⁶ Vaišnys A. Spauda ir valstybė 1918 – 1940 m. Vilnius, 1998. P. 10

⁷ Vaišnys A. Spauda ir valstybė 1918 – 1940 m. Vilnius, 1998. P. 27

⁸ Vaišnys A. Spauda ir valstybė 1918 – 1940 m. Vilnius, 1998. P. 195

⁹ Urbonas V. Lietuvos žurnalistikos istorija. Klaipėda, 2004. P. 147

¹⁰ Urbonas V. Lietuvos žurnalistikos istorija. Klaipėda, 2004. P. 19

valstybės įstaigų.”¹¹ Pastarasis įstatymas, deja, tebuvo dar vienas oficialus dokumentas istorijos eigoje, neleidęs lietuvių tautai turėti laisvės idėjas atspindinčios spaudos. Suvaržymai buvo labai aiškūs: “Ministro pirmininko ar jo pavesto asmens reikalavimu bet kuris laikraštis privalėjo (taip pat saugumo sumetimais) spausdinti nurodytus straipsnius ar kitokius rašinius ir nušviesti “tam tikrus valstybės ar tautos gyvenimo reiškinius, uždavinius, siekimus, vyriausybės darbus bei sumanymus”, kurie yra reikalingi valstybei stiprinti.”¹² 1918 –1940 m. laikotarpis, galima sakyti, buvo partinės spaudos gyvavimo metas, nes “Lietuvoje, greta valdžios leidžiamų ar globojamų laikraščių, vienas po kito pradėjo eiti periodiniai leidiniai, kuriuos leido besiformuojančios politinės partijos, sąjungos, jų organizacijos.”¹³ Galima išsivaizduoti, kad politinių partijų (tautininkų, krikščionių demokratų, liaudininkų, socialdemokratų, komunistų) siekiai tikrai nebuvo objektyvios ir visapusiškos informacijos pateikimas, o savoji spauda buvo reikalinga propagandiniams tikslams. Kiekviena partija kritikavo kitų partijų programines nuostatas ir vykdomą veiklą, ir, beje, tai visiškai suprantama, bei siekė propaguoti savąją ideologiją ir tam tikras idėjas, pavyzdžiui, tautininkai – tautinės valstybės ir lietuvių vienybės idėjas, labai gausi Nepriklausomoje Lietuvoje Krikščionių demokratų periodika propagavo politines, ekonomines, socialines bei kultūrinės nuostatas, Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjunga, kaip ir socialdemokratai nemažai vietos periodikoje skyrė partijos veiklai, programoms, o komunistų tiek legalūs, tiek nelegalūs laikraščiai (Nepriklausomoje Lietuvoje komunistinė spauda buvo draudžiama) propagavo socialistinės revoliucijos, komunistinio judėjimo, nacionalinės ir socialinės laisvės idėjas, nušvietė Lietuvos komunistų partijos ir jos organizacijų veiklą (Urbonas, 2004, 32-60). „Partiniai dienraščiai veikiau būdavo angažuojami partinėms kovoms, netgi apibūdintume – rietenų kampanijoms. (...) Spaudos laisvė ligi 1926 m. vasaros būdavo adekvati žodžio laisvei, suprantamai kaip galimybė ir būtinybė viešai išreikšti tik laimėjusios partijos mintis.“¹⁴ Tad „(...) tuo laikotarpiu periodinė spauda būdavo vertinama ne kaip visuomenės intereso nulemtas, bet kaip suinteresuotųjų savo nuostatas skleisti reiškinys.“¹⁵ Akivaizdu, jog Spaudos įstatymai (1919m. ir 1935m.) nesuteikė visiškos spaudos laisvės, spaudoje buvo platinama atitinkama politinė propaganda, spaudos ir žodžio laisvė buvo deklaruojama, bet absoliučiai nerealizuojama, todėl apie nešališkumą šiuo laikotarpiu nevertėtų kalbėti, nes jam tiesiog nebuvo palankių sąlygų. „(...) žiniasklaidos reglamentavimas, griežtinant spaudos ir valdžios ryšius, menkino objektyvios informacijos sampratą (...).“¹⁶

Visgi „Be politinių partijų ir sąjungų periodinių leidinių, Nepriklausomoje Lietuvoje nemažai ėjo ir bendrojo pobūdžio visuomeninių politinių laikraščių, savaitraščių bei žurnalų. Juos

¹¹ Urbonas V. Lietuvos žurnalistikos istorija. Klaipėda, 2004. P. 19

¹² Urbonas V. Lietuvos žurnalistikos istorija. Klaipėda, 2004. P. 19

¹³ Urbonas V. Lietuvos žurnalistikos istorija. Klaipėda, 2004. P. 32

¹⁴ Vaišnys A. Spauda ir valstybė 1918 – 1940 m. Vilnius, 1998. P. 47

¹⁵ Vaišnys A. Spauda ir valstybė 1918 – 1940 m. Vilnius, 1998. P. 48

¹⁶ Vaišnys A. Spauda ir valstybė 1918 – 1940 m. Vilnius, 1998. P. 160

leido įvairios visuomeninės organizacijos, akcinės bendrovės, privatūs asmenys. Skirtingai nuo daugelio politinių partijų periodinių leidinių, nemažai kurių ėjo beveik du dešimtmečius, dauguma bendrojo pobūdžio laikraščių ar žurnalų buvo trumpaamžiai.¹⁷ Akivaizdu, kad tarpukario laikotarpis nebuvo palankus leidiniams, kuriuos leisdavo ne valdžia ir ne partijos. Galima tik spėti, kodėl bendrojo pobūdžio periodika Nepriklausomoje Lietuvoje gyvuodavo trumpą laiką ir vienas iš spėjimų gali būti finansinės problemos arba tiesiog jų neremdavo valdžia. Tačiau labiausiai tikėtina prielaida, jog bet koku būdu buvo malšinamas pliuralizmas – objektyvumo sąjungininkas.

1.2. Lietuvos periodinė spauda okupacijos laikotarpiu

Nuo 1940 m. Lietuvos istorija ėmė klostytis kiek kitaip. „1940 m. įvykiai atvertė naują, juodą visos lietuvių periodinės spaudos istorijos puslapį. Okupavę Lietuvą, bolševikai sustabdė beveik visus tuo metu ėjusius laikraščius ir žurnalus, atleido iš darbo jų redaktorius ir žurnalistus.“¹⁸ Suprantama, likę gyvuoti laikraščiai ir nauji buvo griežtai cenzūruojami: „Dar nepasibaigus Antrajam pasauliniam karui (...), šalyje buvo jau steigiami nauji ir atkuriami 1940 – 1941 m. leisti periodiniai leidiniai, reikalingi komunistų partijos tikslams ir uždaviniams propaguoti, tarybinei santvarkai kurti.“¹⁹ Nuo 1941 m. iki 1944 m. Lietuvoje šeimininkavo vokiečių okupantai, kurie bandė visai stabdyti ėjusius laikraščius ir žurnalus bei trukdyti kurtis naujiems, tačiau tuo metu vis dėlto išėjo apie 40 legalių periodinių leidinių įvairiomis kalbomis (Urbonas, 2004, 184). 1944 m. Sovietų Sąjungai okupavus vėl mūsų šalį, virš vyriausybės organų ima veikti komunistų partija, kuri, padedama dar ir saugumo organų bei nenorėdama pasireikšti bet kokiai opozicijai, seka visus ir visur – tiek pareigūnų veiklą, tiek visus gyventojus (Daugirdaitė – Sruogienė, 1990, 390). Tad, savaime suprantama, kad laisva ir nešališka spauda tokiai „priežiūrai“ buvus negalėjo egzistuoti. Okupacijos laikotarpiu Lietuvos legali spauda tebuvo ideologinė ir propagandinė „žodžio nešėja“, todėl pateikiama informacija buvo suprantama kaip „objektyvi“ komunistinės santvarkos tiesa. Kitoki objektyvumą okupacijos metais bandė skleisti rezistencinė spauda ir partizanų periodiniai leidiniai, kurių tikslas „žadinti ir ugdyti lietuvių patriotizmą, slopinti komunistinę propagandą, objektyviai ir operatyviai supažindinti žmones su šalies vidaus ir tarptautiniais įvykiais, aptarti ir aiškinti aktualias tautos egzistencijos problemas.“²⁰ Taigi ir šis laikotarpis neleido egzistuoti nešališkumui spaudoje, visai kaip Lietuvos visuomenei buvo primetamas subjektyvusis pasaulio supratimas „pagal komunistų partiją“, tą patvirtina ir J. Bulota sakydamas, jog tarybinė spauda atitiko bendrą SSRS partinės spausdintos propagandos ir visos sovietinės santvarkos modelį, kai žodžio laisvė tebuvo vienintelės

¹⁷ Urbonas V. Lietuvos žurnalistikos istorija. Klaipėda, 2004. P. 62

¹⁸ Bulota J. Periodinės spaudos raida Lietuvoje//Žurnalisto žinynas. Kaunas, 1992. P. 40

¹⁹ Urbonas V. Lietuvos žurnalistikos istorija. Klaipėda, 2004. P. 187

²⁰ Urbonas V. Lietuvos žurnalistikos istorija. Klaipėda, 2004. P. 204

partijos rankose (Bulota, 1992, 54). O pasak V. Urbono, objektyviai, plačiai ir išsamiai informuoti galėjo tik laisva, nepriklausoma ir legali spauda, kurios okupacijos laikotarpiu Lietuvoje dar nebuvo (Urbonas, 1997, 172).

1.3. Lietuvos periodinė spauda atgimimo laikotarpiu

Devintojo dešimtmečio pabaigoje po truputį ėmė matytis spaudos laisvėjimo prošvaistės. „1988.06.03 Vilniuje buvo įkurta Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio iniciatyvinė grupė.“²¹ Ir netrukus po to ėmė eiti Sąjūdžio periodiniai leidiniai, kuriuose buvo skelbiamos necenzūruotos publikacijos, buvo polemizuojama su respublikiniais laikraščiais bei pasisakoma prieš šiuose paskelbtus iškraipytus faktus ar neteisingas žinias (Urbonas, 2004, 209). Diskusinių bei poleminių straipsnių aktualiais klausimais vis daugiau ėmė rodytis ir kai kuriuose respublikiniuose leidiniuose (Urbonas, 2004, 209), kas buvo pirmas žingsnis link demokratiškumo, nes būtent diskutuojant atsiranda galimybė nustatyti tiesą. Taip pat „Lietuvoje pasirodė pirmieji nelegalūs ir pusiau legalūs informaciniai lapeliai, laikraštėliai, kiti demokratinės pakraipos spaudiniai, kuriuos leido neformalios inteligentijos, jaunimo, studentų, moksleivių grupės.“²² Taigi objektyvios informacijos užuomazgos pradėjo bręsti Sąjūdžio laikais. Tačiau lietuviška spauda tik sąlyginai pradėjo darytis nešališka, nes iš tiesų kartu su Sąjūdžio spauda atsiradę besikuriančių politinių partijų, sąjungų ir kitų visuomeninių judėjimų periodiniai leidiniai, priklausydami, pavyzdžiui, partijai, savaime suprantama, negalėjo būti nešališki. Pastarieji leidiniai iš pradžių buvo leidžiami slaptai arba ne visiškai legaliai. „Po to, kai Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba 1989 m. (...) įteisino daugiapartinę sistemą, pradėjo eiti ir spaustuvėse spausdinti legalūs įvairių partijų leidiniai (pvz., „Laisvės šauklys“, „Lietuvos socialdemokratas“, „Darbininkų balsas“, - aut. past.).“²³

Kadangi 1989 m. mūsų šalies spauda jau buvo mažiau priklausoma nuo Maskvos, tai susidarė palanki dirva kurtis naujiems laikraščiams, žurnalams. Dargi 1990 m. įsigaliojęs Spaudos ir kitų masinės informacijos priemonių įstatymas žiniasklaidą skelbė esant laisvą ir necenzūruojamą (Naujosios žiniasklaidos formavimasis Lietuvoje (1988-1998 m.), 2000, 5). Tad „Prasidėjo ankstesnės, beveik 40 metų egzistavusios masinės informacijos priemonių sistemos irimas ir naujos, laisvos ir nepriklausomos spaudos formavimasis.“²⁴ O nuomonių įvairovės atsiradimas Atgimimo sąjūdžio laikotarpiu pasėjo nešališkumo sėklą.

1.4. Laisva ir nepriklausoma spauda

²¹ Bulota J. Periodinės spaudos raida Lietuvoje//Žurnalisto žinynas. Kaunas, 1992. P. 63

²² Urbonas V. Lietuvos žurnalistikos istorija. Klaipėda, 2004. P. 209

²³ Naujosios žiniasklaidos formavimasis Lietuvoje (1988-1998 m.). Vilnius, 2000. P. 4

²⁴ Naujosios žiniasklaidos formavimasis Lietuvoje (1988-1998 m.). Vilnius, 2000. P. 6

Nuo 1990 m. kovo mėnesio įsigaliojus Spaudos ir kitų masinių informacijos priemonių įstatymui, „teisę steigti periodinius leidinius turėjo valstybinės, politinės, visuomeninės, kooperatinės organizacijos, kūrybinės sąjungos, mokslo draugijos, religinės bendruomenės, taip pat atskiri Lietuvos piliečiai. Palankios sąlygos realizuoti šias nuostatas ir leisti įvairios pakraipos periodinius leidinius susidarė po 1990 m. kovo 11-osios – paskelbus Lietuvos Nepriklausomybės aktą.“²⁵ Nepriklausomybės atkūrimas teikė viltis po daugelio metų turėti iš tikrųjų laisvą, nepartinę ir objektyvią spaudą. Minėtasis įstatymas skelbė, kad „Lietuvos piliečiai „turi teisę laisvai ir nekliudomai reikšti savo pažiūras, skleisti žinias spaudoje ir kitose masinės informacijos priemonėse, gauti iš jų objektyvią informaciją kiekvienu valstybės ir visuomenės gyvenimo klausimu. Masinės informacijos priemonės laisvos ir necenzūruojamos“.“²⁶ Galų gale atsirado galimybė viešai atsiskleisti nuomonių įvairovei, o tuo pačiu ir plisti nešališkai informacijai. Tačiau Lietuvai vis labiau bręstant ir darantis demokratiška tikraja ta žodžio prasme valstybe prireikė tobulesnio žiniasklaidą reguliuosiančio įstatymo. Todėl 1990 metų įstatymą 1996 m. pakeitė Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymas, kuris vietoj buvusios valstybinės kontrolės numatė žiniasklaidos savireguliacijos sistemą bei griežtai uždraudė bet kokias cenzūros formas (Urbonas, 2004, 213-215). Pastarasis įstatymas skelbė, jog „Visuomenės informavimo priemonės ir žurnalistai savo veikloje vadovaujasi Konstitucija ir įstatymais, „taip pat humanizmo, lygybės, pakantos, pagarbos žmogui principais, gerbia žodžio, kūrybos ir sąžinės laisvę, nuomonių įvairovę, laikosi žurnalistų profesinės etikos normų, padeda plėtoti demokratiją, visuomenės atvirumą, skatina visuomenės pilietiškumą ir valstybės pažangą, stiprina nepriklausomybę, ugdo tautinę kultūrą ir dorovę“.“²⁷ Matyti, kad išties Visuomenės informavimo įstatymu buvo įteisintos tos nuostatos ir principai, kurių įgyvendinimas žiniasklaidoje skatintų visapusišką nešališkumą. Taip ėmė formuotis laisva, nepriklausoma ir demokratiška Lietuvos spauda, rodos, žadanti visuomenei skleisti absoliučią objektyviąją tiesą... Tačiau „(...) ir ta dabartinė laisvoji mūsų spauda, neapdairiai ar demagogiškai gali pateikti ir blogų pavyzdžių. Ir jų vis pateikia rieškučiomis. (...) Tad regim, kaip kartais ir dabar paskelbiama informacija ar nuomonės apie įvykius ir asmenis būna visai atokiai nuo tikrovės.“²⁸

Nuo 1989 metų ėmė eiti labai daug naujų ir atgaivintų senų leidinių, kurie buvo įvairūs tiek politinės orientacijos, tiek tematikos, tiek auditorijos prasme. Palyginimui galima pateikti, jog 1988 m. ėjo 147 laikraščiai, 1989 m. – 240, 1996 m. – net 443 (Urbonas, 1997, 206), tačiau nuo 1997 m. ima mažėti: 1997 m. – 439, 2000 m. – 361, o 2004 m. – 340 (duomenys iš Statistikos departamento <http://www.std.lt/lt/pages/view/?id=1343>). Dėl vis naujai atsirandančių daugybės leidinių, prasidėjo kova ir dėl skaitytojų, todėl šioji kova „kai kuriuos laikraščius, laikraštėlius ir jų priedus nuvedė

²⁵ Urbonas V. Lietuvos žurnalistikos istorija. Klaipėda, 2004. P. 212

²⁶ Urbonas V. Lietuvos žurnalistikos istorija. Klaipėda, 2004. P. 212

²⁷ Urbonas V. Lietuvos žurnalistikos istorija. Klaipėda, 2004. P. 214

²⁸ Raila B. Nuo vakarykštės iki rytdienos: tautos laisvėjimo vaivorykštė. Vilnius, 1996. P. 454-455

kažkur už bulvarinės, geltonosios ir erotinės spaudos sampratos.“²⁹ Su Nepriklausomybe ir naujuoju Visuomenės informavimo įstatymu atėjo geri laikai ir tabloidinio pobūdžio spaudiniams, nes „Intensyvų pramoginių bulvarinių leidinių pasirodymo gausumą lėmė cenzūros panaikinimas – nebeliko uždraustų temų.“³⁰ Iš tikrųjų tabloidinės spaudos terminas Lietuvoje yra pakankamai naujas, jeigu neskaitytume to trumpo laikotarpio nuo XX a. trečiojo dešimtmečio pabaigos iki 1940 m., kai buvo pasirodžiusi bulvarinė periodika. Po 1940 m. tokiai spaudai, ir dar legaliai, tiesiog nebuvo sąlygų vystytis. O dar vėlesnis etapas byloja: „Laisvėjant spaudai, silpnėjant jos cenzūrai (apie 1990 m. – aut.past.) ir paskui ją visai panaikinus, į periodikos sferą pradėjus skverbtis laisvosios rinkos santykiams, įvairiuose Lietuvos miestuose ėmė eiti pramoginiai, bulvarinio ir erotinio pobūdžio laikraščiai (...).“³¹ Šiandien daugelis po Nepriklausomybės atkūrimo atsiradusių leidinių jau nustojo gyvavę, tačiau yra atsiradę naujų ir itin panašių į vakarietiškuosius bulvarinius spaudinius. Tabloidinio pobūdžio laikraščiai savo prigimtimi nėra objektyvūs, mat jie gana savitai reaguoja į politinius, visuomeninius ir kitus šalies įvykius (Dirvonaitė, 2000, 101). „Straipsniai nepasižymi analitiškumu, dažniausiai jie netgi subjektyvūs. Jų tikslas patraukti skaitytojų dėmesį kuo įvairesnėmis formomis (...).“³² Taigi peršasi išvada, jog, nepaisant cenzūros, persekiojimų ar kitokių represijų nebuvimo, laisva spauda negali tapti objektyvi, nes su demokratijos taisyklėmis keičiasi rinkos taisyklės bei suvokimas apie tiesą. „Dar ne viena žurnalistų karta turės gražaus darbo, kad masinės informacijos priemonės nepriklausomoje Lietuvos respublikoje taptų tikrai laisvos, objektyvios ir demokratiškos.“³³

²⁹ Bulota J. Periodinės spaudos raida Lietuvoje//Žurnalisto žinynas. Kaunas, 1992. P. 68

³⁰ Dirvonaitė D. Lietuviškos pramoginės (bulvarinės) periodikos atgimimas// Naujosios žiniasklaidos formavimasis Lietuvoje (1988-1998 m.). Vilnius, 2000. P. 97-98

³¹ Urbonas V. Lietuvių laikraštis. Nuo seniausių laikų iki mūsų dienų. – V., 1997. P. 193

³² Dirvonaitė D. Lietuviškos pramoginės (bulvarinės) periodikos atgimimas// Naujosios žiniasklaidos formavimasis Lietuvoje (1988-1998 m.). Vilnius, 2000. P. 101

³³ Bulota J. Periodinės spaudos raida Lietuvoje//Žurnalisto žinynas. Kaunas, 1992. P. 68

2. OBJEKTIVUMO IR SUBJEKTIVUMO PROBLEMA

2.1. Objektivumo ir subjektyvumo samprata

Plačioji žodžio „objektyvus“ reikšmė „Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne“ (DLKŽ, 1972) bei „Tarptautinių žodžių žodyne“ (1999) – bešališkas, be išankstinio nusistatymo, atitinkantis tikrovę žinojimas, o „subjektyvus“ – būdingas tam tikram asmeniui, asmenišką, vienašališką (DLKŽ, 1972). Iš bendrojo šių žodžių suvokimo galima tiesti paralelę į žurnalistinį objektyvumo supratimą. Objektyvumas išskiriamas kaip vienas iš žurnalistinės veiklos principų ir apibrėžiamas taip: „(...) tai nešališkumas, dalykiškumas siekiant išreikšti tiesą ir parodyti tikrovę be išankstinio nusistatymo, nepriklausomai nuo rašančiojo interesų bei simpatijų.“³⁴ Tačiau čia pat priduriama, jog žurnalistas negali visiškai išvengti subjektyvumo, todėl turi stengtis, kad jo subjektyvus mąstymas neprieštarautų visuotinai pripažintoms vertybėms (Urbonas, 1992, 82). Taip pat į objektyvumo sąvoką bandoma sutalpinti patikrintos, be išankstinio nusiteikimo pateiktos informacijos reikšmę bei priduriama, jog žurnalistas turi atsižvelgti į reiškinių, įvykių, fakto prasmę situacijos kontekste (Vaišnys, 1992, 37). Taigi galima daryti išvadą, esą subjektyvumas gali būti išreikštas netyčia, kaip asmeninė nuomonė, ir tyčia, kaip kažkieno primesta nuomonė. Žinoma, žalingesnis variantas – antrasis, tačiau nereiktų pateisinti ir pirmojo, ypač jei žurnalistas, būdamas savo profesijos specialistas, ima juo piktnaudžiauti. Žiniasklaidoje subjektyvumas yra neišvengiamas atrenkant informaciją, nes visko pateikti, kas vyksta gyvenime vis tiek neįmanoma, neišvengiamas ir kūrybiniuose rašiniuose, kuriems keliamas originalumo reikalavimas, tačiau tas subjektyvumas nėra pateisinamas, kai kalbama apie sąmoningą subjektyvumą, kuris kitaip vadintinas tendencingumu, siekiant tam tikrų politinių ar ekonominių tikslų. Vienaip ar kitaip, rodomos simpatijos ar antipatijos trukdo siekti objektyvios tiesos ir gali virsti tendencinga informacija. Tendencingumas yra kraštutinė sąmoningo subjektyvumo forma, dar labiau kraštutinė forma yra jau sąmoningas faktų klastojimas. Tad galima teigti, jog objektyvumas žurnalistikoje – nuostata, kuri įtvirtina nešališkumą ir pliuralizmą, o subjektyvumas – egzistuojantis, tačiau nepageidaujamas ir pavojingas, kai virsta tendencingumu.

2.2. Melo ir tiesos atspalviai

Šiandien šališkumas ir nešališkumas – opi problema. Dažnas nebesuvokia, kas gi yra tas objektyvumas ir ar išvis pastarasis įmanomas. Tačiau žurnalistikos teoretikai imtų ginčytis, sakydami, jog tai vienas iš žiniasklaidos tikslų – siekiamybė pateikti teisingą informaciją. Juk nuomonės

³⁴ V. Urbonas Žurnalistikos pagrindai. V., 1992. P 82.

pareiškimas savaime reiškia subjektyvumą, o nuomonė ne visada gali būti teisinga, kad taptų žiniomis, todėl būtina pagrįsti savąjį supratimą.

Subjektyvumas vertinamas tik tuomet, jei jis yra netyčinis ir pagrįstas, kitaip – smerkiamas. Tačiau smerkiamas tik tuomet, jei atpažįstamas kaip melas. Juk dažnai dėl subjektyvumo atsiranda išmonės elementų, o objektyvumo – faktų pagrįstumas. Tokia išvada padaryta remiantis kasdienine praktika. „Pavojingas yra net nedidelis faktų pataisymas, teisybės pagražinimas ar laikina amnezija tam tikrų detalių atžvilgiu, kurios trukdo straipsnio esmei. Tuo atveju jūsų straipsnis bus apgaulė.“³⁵ Ne vienoje knygoje (pvz., D. Randall „Universalus žurnalistas“ ar V. Urbono „Žurnalistikos pagrindai“), taip pat ir Visuomenės informavimo įstatyme ar Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekse aprašoma, kokią informaciją – objektyvią, patikrintą ir tikrą – turėtų pateikti žurnalistai, tačiau knygoose ir įstatymuose išdėstytos nuostatos ne visada praktikoje iki galo pasiekiamos, kitaip – tai tėra siekiamybė.

Sakykime net nekaltas, atrodo, iš pirmo žvilgsnio citavimas gali sukelti ne vieno žmogaus stiprų nepasitenkinimą. Žurnalistai paprastai mėgsta citatas perfrazuoti, pataisyti nesklandžius negramatinius sakinius savaip – gražiau, todėl pašnekovo žodžiai, paimtos padrikos frazės netyčiomis virsta taip visus papiktinančia išmone. Mat netikslus citavimas ar net mažiausias laisvumas pakeičia mintį, iškreipia tikrovę (Randall, 1998, 57). Tokią praktiką gerai iliustruoja šis pavyzdys: „Kai kurie reporteriai pateikia teiginius žmonėms, gauna atsakymą „taip“ arba linktelėjimą ir parašo savo klausimą kaip teiginį tiesiogine kalba, tarytum tai pasakė jų pašnekovas. Pavyzdžiui: „Ar sutinkate, kad vyriausybė nesusitvarkė su šia situacija ir dabar stengiasi tai nusišluoti?“ Ir kai objektas linkteli, reporteris rašo savo straipsnyje „Tada jis pasakė: „Vyriausybė visiškai nesusitvarkė su situacija ir dabar bando tai užmaskuoti“.“³⁶

Taip pat verta pabrėžti, jog pakankamai daug žurnalistų pernelyg grubiai ignoruoja kontekstą, iškraipo realybę savo interesų naudai. Vadinasi, tyčinis subjektyvumas tampa melu. Sumanus žurnalistas kiekvieną menkiausią detalę sugeba taip literatūriškai patvirtinti gana į tiesą panašiu įrodymu, jog visuomenė patiki akivaizdžiai melagingu faktu. Tiesa, jei ne pats žurnalistas „gražina“ tekstą, tai padaro redaktorius, norėdamas pagyvinti straipsnį: kiekvieno pasakojimo faktas išplečiamas taip, kad bendras vaizdas tampa iškreiptas. Kadangi galutinis publikacijos variantas nueina ilgą kelią, kol tampa tokiu, tai pasekmės kaip sugedusio telefono laidais – tiesa mažėja su kiekvienu perdavimo iš rankų į rankas etapu (Randall, 1998, 7). Bet kokia tekstų, detalių atranka, vadovaujantis sava intuicija ar nuovoka, bet kokie padailinimai – jau savaime esti subjektyvumo apraiška.

2.3. Ginčai dėl informacijos objektyvumo

³⁵ Randall D. Universalus žurnalistas. Amsterdam, 1998. P 58

³⁶ Randall D. Universalus žurnalistas. Amsterdam, 1998. P 57

Didelius ginčus žurnalistikoje kelia skirtingas supratimas apie informacijos objektyvumą. Kažkodėl daugeliui visiškai objektyvumas žurnalistikoje atrodo neįmanomas dalykas. Logiška, juk kiekvienas turi savo nuomonę, požiūrį, tam tikras nuostatas, todėl natūralu, kad kažkoks faktas sukelia subjektyvių išgyvenimų. Žurnalistinio subjektyvumas – polinkiai, vertinimai – visada įsipina į rengiamą straipsnį. Pateikdamas įvykių vertinimus ar/ir pasiūlymus žurnalistas smarkiai rizikuoja nuklysti „į lankas“, o tiksliau dėl subjektyvios nuomonės straipsnyje ar laidoje gali pateikti išmonę. Dažniausiai meninio publicistinio tipo kūriniuose spaudoje atstovas ne tik pateikia faktus visuomenei, bet ir juos vertina, vadovaudamasis savo įsitikinimais bei pažiūromis (Urbonas, 1992, 110). Kadangi subjektyvumo neįmanoma išvengti, tai žurnalistas išvada, kitą savo nuomonę turėtų aiškiai atskirti nuo faktų, kad nesuklaidintų klausytojų ar žiūrovų, o vertinimus pateikti tik argumentuotus. Savitos tiesos išdėstymas dar nėra tikroji tiesa, nors yra mąstančių ir tikinčių kitaip. „Naujienu reporteriai, siekiantys neįsijausti į įvykius ir išlikti kiek įmanoma neutralūs, vis tiek patenka į neišvengiamus subjektyvumo spąstus. Jie nusprendžia, kuriuos aspektus palikti ir kuriuos išmesti. Jie nusprendžia, kurioms reportažo dalims teks pagrindinis akcentas; jie parenka citatas, citatų dalis arba apskritai nieko necituoja. Perfrazuodami kitų mintis reporteriai tampa vertėjais, čia veikia interpretacinės jėgos.“³⁷ Aiškiai matyti, jog faktų „koregavimas“ įprastas reiškinys žurnalistikoje. Kiek tikrųjų, teisingų faktų lieka po tokių interpretacijų, nė vienas nedrįstų patvirtinti. Tačiau „Objektyvumas nebūtinai reiškia klinikinį ar mokslinį tikslumą (...).“³⁸ Paprasčiausiai subjektyvus galvojimas turėtų neprieštarauti visuotinai pripažintoms nuostatomis, žurnalistų vertinimai nuo fakto ar įvykio pateikimo turėtų būti atskirti ir publikuojami atskirose skiltyse, tada objektyvumas bus išlaikytas, o pagunda viešinti savąją nuomonę, galbūt net klaidingą, numalšinta. Beje, galimas ir netiesioginis pateisinimas, bylojantis, jog žurnalistų amato specifika verčia pasirinkti tinkamus faktus, pagarsinti kai kurias citatas, paimti interviu iš tam tikrų žmonių, nušviesti vienus ar kitus įvykius, o tie faktai, kurie atmetami, jei ne visiškai išmetami, tai paliekami kaip visiškai nereikšmingi arba kaip nors iškraipomi, ir todėl nepapildo pasakojimo objektyvumo (Dennis, Merrill, 1997, 101).

Kitu atveju bandoma įteigti, jog objektyvumas tėra toks informacijos pateikimo metodas ir stilius, kuris turėtų būti privalomas kiekvienam profesionaliam žurnalistui. Vadinasi, faktus reikėtų pateikti atskirai nuo nuomonių, be abejo, tekste neturėtų jaustis rašančiojo emocijų, vis dėlto pageidautina būtų pateikti įvairiapusę informaciją (Dennis, Merrill, 1997, 104), iš kurios skaitytojas galėtų daryti savas išvadas. Teoretikai (pvz., J. Keliuotis, E. E. Dennis, J. C. Merrill) ir visuomenės informavimo priemonės reglamentuojantys įstatymai labai pavyzdžingai vardina, kaip turėtų elgtis tikrasis žurnalistas, tačiau tikrovė dažnai nepaklūsta visoms taisyklėms ar reikalavimams.

³⁷ Dennis E. E., Merrill J. C. Pokalbiai apie žurnalistiką. V., 1997. P. 100

³⁸ Dennis E. E., Merrill J. C. Pokalbiai apie žurnalistiką. V., 1997. P. 97

Neišvengiamai žmogus įvykius ima interpretuoti, vertinti savaip, o susiformavę požiūriai jam trukdo siekti objektyvumo. Todėl išvada vienareikšmiška neįmanoma, nes ir supratimas apie objektyvumą kiekvieno skirtingas.

2.4. Auditorijos sutelkimo kaina

Dažnai bandoma ieškoti kaltininkų, kodėl informacija pateikiama subjektyviai, dažniausiai sąmoningai, t.y. tendencingai. Juk reiktų pripažinti, jog objektyvumas dvelkia nuoboduliu. Šioje vietoje iš dalies galima kaltinti žiūrovus, skaitytojus, juk būtent jie nori kažko unikalaus, originalaus, dar negirdėto bei nematyto. Kyla retorinis klausimas: ar ne patys žurnalistai juos taip „išlepino“? Norėdami įtikti, žurnalistikos atstovai neriasi iš kailio ir kaip įmanydami gražbyliauja. Tačiau prekė visada turi atrodyti išvaizdžiai, jei nori ją parduoti, šiuo atveju žurnalistas turi pateikti naujausią, aktualią, tiksliais faktais paremtą, išorinėmis efektyvumo priemonėmis – kūrinio forma, išradinga kompozicija, gyvu stiliumi, taikliomis raiškos priemonėmis – paruoštą informaciją (Urbonas, 1992, 128). Taigi bet kokios pastangos pritraukti auditoriją visgi žaloja objektyvumą.

Bet kuris žiniasklaidos atstovas, pasinaudodamas stereotipais, kuria subjektyvią atmosferą. Tyčinis vadovavimasis kitų primestais stereotipais naikina objektyvumą, todėl vienašališkumas neišvengiamas. Vėlgi čia susiduriama su informavimo priemonių noru įtikti kuo didesnei auditorijos daliai. Juk stereotipinius veikėjus, įvykius bei situacijas žmonės perima daug greičiau, nes mąstymo sąnaudos esti minimalios. Taigi neužtenka pateikti tiesiog grynų faktų virtinės, kas iš esmės būdinga objektyviai informacijai, nes taip nesudominsi auditorijos. Pastaroji dažnai reikalauja intrigos, platesnių paaiškinimų, komentarų, iš ko gimsta įvairios subjektyvumo apraiškos. Kita vertus, nėra ko stebėtis, nes, „konkurencija dėl nuolatinės auditorijos yra tiesiogiai susijusi su žiniasklaidos ekonominiais tikslais (...)“³⁹.

³⁹ Gurevitch M., Blumler J., Political Communication Systems and Democratic Values. P. 281.

3. NEŠALIŠKUMAS IR ŠALIŠKUMAS ŠALIES SPAUDOJE

3.1. Nešališkumo priešas – propaganda

Nuo pat žiniasklaidos ištakų objektyvumas buvo vienas svarbiausių veiksnių, skatinusių pasitikėjimą visuomenės informavimo priemonių pateikta informacija. Nešališkumas, iš tiesų, kaip toks, suvokiamas tik laisvos spaudos aplinkybėmis, nes istorija byloja, jog objektyvumas neramiais laikais buvo aiškiai nepageidaujamas ir dargi visiškai užgožtas propaganda. Jau šešiolika metų Lietuvoje gyvuoja laisva ir nepriklausoma spauda, lyg tolei žiniasklaidoje buvo aiški cenzūra bei propaganda. Valdyti žmonių mases tam, kad valdžia įgytų kuo didesnę galią, buvo komunistinės, ir ne tik, propagandos tikslas. Tačiau netgi šiandien egzistuoja šis reiškinys: „Demokratinėmis sąlygomis propagandos būdai dažnokai išnaudojami politinės kovos – rinkimų metu, panorus laimėti varžybas dėl visuomenės nuomonės į valdžią.“⁴⁰ Tuomet galima teigti, kad nešališkumas kaip vertybė nustumiamas į šalį, nors kartais ir bandoma pažongliruoti „objektyvumo“ sąvoka, bet iš tikrųjų absoliutu tampa tikslas – bet koku būdu laimėti. „Be abejonės, pasinaudojus mass-media, propaganda gali turėti stiprų poveikį.“⁴¹ Tad, kodėl tu nepasinaudojus?

3.2. Objektyvumo liga

„Mes įsivaizduojame, kad laikraštis ar televizija visa savo apimtimi turi būti objektyvūs. Iš tikrųjų tai labai sudėtingas klausimas.“⁴² Subjektyvumas visais laikotarpiais kito, pavyzdžiui, 1988 – 1992 metais Lietuvos spauda buvo be galo subjektyvi (<http://www.straipsniai.lt/print.php?id=5782>). Bene 10 metų Lietuvoje Bažnyčia ir žiniasklaida konkuravo tarpusavyje dėl didesnio žmonių pasitikėjimo procento, tačiau prasidėjus Prezidentūros skandalui R. Pakso valdymo metu, žmonių pasitikėjimas visuomenės informavimo priemonėmis ėmė kristi ir, kaip rodo 2006 m. kovo 9 – 12 d. visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vilmorus“ atlikti tyrimai, dabar žiniasklaida tėra tik šeštoje vietoje po švietimo, bažnyčios, „Sodros“, kariuomenės ir Prezidento (http://www.vilmorus.lt/index.php?lng=lt&page_id=16&news_id=5). Todėl galima manyti, jog dėl padidėjusios galimybės pasirinkti iš daugelio informacijos šaltinių Lietuvos gyventojai ėmė darytis kritiškesni ir, aišku, atitinkamai nepasitikėti žiniasklaida. Labai dažnai šiandien kalbama, samprotaujama, diskutuojama apie objektyvumą, bandoma moralizuoti, esą subjektyvumas klesti bemaž visose žiniasklaidos priemonėse, tačiau dar niekas nepateikė tokio stebuklingo recepto, kuris galėtų nukreipti visuomenės

⁴⁰ Vaišnys. A. Profesionalioji žurnalistika. [vadas. V., 1992. P. 56

⁴¹ Vaišnys. A. Profesionalioji žurnalistika. [vadas. V., 1992. P. 56

⁴² Prieiga per internetą: <<http://www.straipsniai.lt/print.php?id=5782>>. [interaktyvus]. [žiūrėta 2005 sausio 9 d.].

informavimo priemonės objektyvumo linkme. Ryškėjanti tendencinga informacija, vienos ar kitos pusės palaikymas ar engimas yra šių dienų nepaprastai aktyvios ir konkurencingos rinkos pasekmė. Todėl kai taip aiškiai pradeda matytis subjektyvi nuomonė, kyla natūralus objektyvumo poreikis, kuris transformuojasi į ligą (kai bet koku atveju objektyvumo reikalaujama), dėl to tokia aštri tampa diskusija apie nešališkumo supratimą. Šiandien nuomonių įvairovei yra palankesnės sąlygos, nei jos buvo Nepriklausomybės atkūrimo pradžioje, tačiau iki tobulumo dar labai toli. Vadinasi, dabar galima džiaugtis, kad egzistuoja „pakankamai“ objektyvi spauda, tačiau kuri nepakankamai įvertina nešališkumo svarbą demokratinės valstybės kontekste. Kyla klausimas, kas labiau nori sirgti objektyvumo liga: žiniasklaidą tyrinėjantys ar joje dirbantys asmenys ar paprasti žiniasklaidos vartotojai. Atsakymas į šį klausimą padėtų spręsti nešališkumo ir šališkumo problemą.

3.3. Skandalų poreikis (Prezidentūros skandalo pavyzdys)

Atrodo, Prezidentūros skandalas R. Pakso valdymo laikais, pateikęs nemažai sensacingų, intriguojančių faktų, ir ne tik, išjudino auditoriją iš pasyvaus vartotojo pozicijų. Žmonės ėmė mąstyti, kurioje barikadų pusėje yra teisybė, kilo akivaizdus nepasitenkinimas žiniasklaidos įsikišimu į užkulisinius žaidimus. „Objektyvus liudytojas“ (anot filosofo Nerijaus Mileriaus, tai žiniasklaida) visuomet prisistato kaip nebylys, už kurį kalba patys fiksuojami įvykiai. „Objektyvus liudytojas“ – tarsi „tuščia lenta“, kuri, nieko nuo savęs nepridurdama, leidžiasi būti prirašoma kitų. Vadinasi, „objektyvus liudytojas“ – aklas, kurčias, nebylus ir apskritai nematomas, gyvenantis tik dėl regimo ir girdimo pasaulio ir jo sąskaita. Įsiplieskusiame skandale pats šis „nematomas liudytojas“ papuolė į žvilgsnio akiratį ir prarado taip ilgai kurtą „objektyvumo“ aureolę.⁴³

Skandalo metu akivaizdūs vienos ar kitos žiniasklaidos priemonės interesai tapo pastebimi visiems nors kiek besidomintiems politika. Kilę nesutarimai pačios žiniasklaidos viduje sukiršino žmones dar labiau, nei buvo tikėtasi vien tik iš Prezidentūros skandalo. Dvi aiškios stovyklos privertė susimąstyti, kuri yra objektyvesnė, jei tai išvis įmanoma. Juk teisybė, kad „joks skaitytojas nesutiks skaityti visko ir kentėti dėl atviro ar pridengto jo „herojų“ dergimo ir tai vien tik tam, kad gautų lašelį kitų savo didvyrių panegirikos.“⁴⁴

Dėl skaitytojų ne itin didelio sąmoningumo lygio, reikalavimai objektyvumui ir buvo keliami tik pačio skaitytojo suvokimo lygiu, todėl daug nesvarstydamą žiniasklaida priėmė sprendimą, palankesnę auditorijai. Tai yra atmesdamos analitiškumą, visuomenės informavimo priemonės

⁴³ Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/index.php?s_id=173&exp=1&n_id=2313>.[interaktyvus]. [žiūrėta 2005 sausio 9 d.].

⁴⁴ Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/index.php?s_id=173&exp=1&n_id=2313>.[interaktyvus]. [žiūrėta 2005 sausio 9 d.].

pataikavo kažkuriai iš dviejų stovyklų. Ko gi daugiau norėti, juk žiniasklaida atspindi vartotojiškos visuomenės norus bei poreikius, tad nereikėtų kaltinti gamintojų dėl jų gerų ketinimų. Dargi žiniasklaida priklauso tai pačiai visuomenei, tad nenuostabu, jog filosofas Nerijus Milerius „neobjektyvią ir „šališką“ žiniasklaidą mato ne kaip meluojančią ar ginančią vienos kurios nors pusės interesus, bet visais klausimais turinčią aiškia politinę ir pilietinę poziciją. Manoma, kad išskirtiniais „revoliuciniais“ laikotarpiais (kaip, pavyzdžiui, R. Paksui vadovaujant šaliai Prezidentūros skandalo metu) demokratinė žiniasklaida privalo sąmoningai ginti demokratinės vertybes, žinoma, nepažeisdama objektyvumo principo. Laikraščiai gali laikytis kairiųjų, dešiniųjų ar liberaliųjų pažiūrų, bet tai turėtų atsispindėti nuomonių ar komentarų skiltyse. Tačiau Prezidentūros skandalo pavyzdys akivaizdžiai parodė, jog objektyvumo principas buvo pažeistas, o subjektyvumas smarkiai išryškėjo ne tik nuomonių ar komentarų skiltyse.

3.4. Analitiškumo stoka

Skirtinga įvykio interpretacija jau yra užuomina į tam tikrą šališkumą. Stokodama analitiškumo žiniasklaida tarsi netyčia virsta subjektyvių, niekuo nesiremiančių, nuomonių kratiniu. Kadangi analitika neturi ryškios paklausos, dienraščiai, ir ne tik, pataikauja „nešališkos“ tiesos ieškančiai auditorijai. Todėl didėjantis prasimanymų „gimstamumas“ vis labiau kiršina visuomenę, ypač tada, kai į paviršių iškyla kokia sensacija ar skandalas.

„Riba tarp objektyvios informacijos, nuomonių ar net paslėptos reklamos yra pavojingai nusitrynusi.“⁴⁵ Štai buvusio prezidento R. Pakso „įvaizdžio kūrėjai ypač veiksmingai išnaudojo didžiųjų žiniasklaidos priemonių savininkų godumą.“⁴⁶ Bent kelios visuomenės informavimo priemonės, prieš tampant R. Paksui prezidentu ir tik juo tapus, pasidarė paprasčiausiai propagandos ruporais (<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/atodangos/20030328/04.html>). Lietuvos žmonės buvo šių įvykių liudininkai, todėl abejonių net nekyla. Beje, visi didieji Lietuvos dienraščiai akivaizdžiai stokoja vertybių, pilietinės sąmonės, atsakomybės prieš savo visuomenę. Kultūriniai leidiniai, rašantys apie kitokį gyvenimą, pasiekia tik labai mažą auditorijos dalį, o štai didžioji dalis visuomenės šiandien gyvena pagal „Lietuvos rytą“ ar „Respubliką“ (<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/atodangos/20030328/04.html>), arba netgi pagal „Vakaro žinias“. Vadinasi, teiginys, jog bene visa žiniasklaida yra virtusi verslo dalimi, pagrįstas ir teisingas. Todėl poreikis skaityti analitines publikacijas yra smarkiai sumažėjęs arba visai išnykęs. Yra dar ir kita medalio pusė: „Analizė žiniasklaidoje tampa pavojinga, nes gilinantis į reiškinį neišvengiamas ne vieno, o daugelio veiksmių

⁴⁵ Navickas, Andrius. Nugrimuotas pasaulis [interaktyvus]. [žiūrėta 2005 sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/atodangos/20030328/04.html>>.

⁴⁶ Navickas, Andrius. Nugrimuotas pasaulis [interaktyvus]. [žiūrėta 2005 sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/atodangos/20030328/04.html>>.

nagrinėjimas ir atsiranda galimybė netyčia paliesti interesus tų, su kuriais gali tekti bendradarbiauti ateityje arba jau dabar bendradarbiaujama. Analizės imitacija nukreipiama reikiamiems interesams ginti.⁴⁷

⁴⁷ Medelis, Linas V. Žiniasklaida, kaip grėsmė demokratinei sistemai (I) [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 balandžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/index.php?-544331415>>.

4. NEŠALIŠKUMAS IR PRIKLAUSOMYBĖ

4.1. Nepriklausomybės dilema

„(...) formaliąja – spaudos laisvę reglamentuojančių įstatymų prasme mes savo valstybėje pagaliau tikrai esame laisvi, o mūsų žodžio teisių bei laisvių niekas neturi sąlygų siaurinti jau keliolika metų. Tikrovėje problemų sukelia prieštaringa politinė ir ekonominė raida – ji visuomet darė ir darys informacijos verslui ryškios įtakos.“⁴⁸ Tad šiandien tenka pripažinti, jog žiniasklaida toli gražu nėra nepriklausoma, kaip bandoma įdiegti. Priklausomybės sąlygas paprastai diktuoja savininkai, leidėjai, netgi reklamos davėjai. Žurnalistas tėra tik įrankis, kuriuo galima naudotis ir šiaip, ir anaip, bet kažkodėl dažniausiai puolami būtent jie. Tai opi problema, nes tiek teoretikai (pvz., V. Urbonas, A. Vaišnys), tiek įstatymai (pvz., Visuomenės informavimo įstatymas, Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas) nurodo nepaklusti bet kokiems neetiškiems vyresnybių reikalavimams, tačiau realybė yra kitokia ir tai žino kiekvienas žiniasklaidos pasaulyje besisukantis žmogus. Be abejo, tada kaltas lieka žurnalistas, kuris nusižengė etikos principams, netgi pažeidė įstatymą. Verta paminėti, jog dažnai tokia padėtimi ir mėgaujamosi. Tad nepriklausomumas suvokiamas tik iš dalies – rašyti galima bemaž apie viską, tačiau apie „viską“ pagal savininką ar leidėją.

„Natūraliniai spaudos tikslai labai taurūs ir reikšmingi. Jos uždavinys – kovoti dėl didžiųjų tiesos, gėrio ir grožio idealų. Dėl to jai reikalinga ir minimalinė laisvė, be kurios ji negali vykdyti savo aukštosios misijos. Bet kartais pašalinės jėgos ją sugundo ir išveda iš jos tikrojo kelio.“⁴⁹ Ar iš tiesų žiniasklaida šiandien yra nepriklausoma? Viena vertus, ji iš tikrųjų nepriklausoma, laisva, nes Lietuvos Respublikos Konstitucijos 44 straipsnis draudžia bet kokią cenzūrą, taip pat ir monopolį. Visuomenės informavimo įstatymo 10 straipsnis irgi numato cenzūros draudimą: „Viešosios informacijos cenzūra Lietuvos Respublikoje draudžiama. Draudžiami bet kokie veiksmai, kuriais siekiama kontroliuoti visuomenės informavimo priemonėse skelbiamos informacijos turinį iki šios informacijos paskelbimo.“⁵⁰ Daugelis laikraščių, kaip ir kitos žiniasklaidos priemonės, skelbiasi esą nepriklausomi, tačiau paskaičius keletą skirtingų dienraščių akivaizdžiai galima pastebėti tam tikras simpatijas, antipatijas, kritiką, pikantiškas smulkmenas ir pan., o visa tai tėra subjektyvumo apraiškos. Vis dėlto „Lietuvos žiniasklaida tikrai viena laisviausių pasaulyje, - JAV organizacijos *Freedom House* 2003 m. duomenimis, patenka į antrąjį dešimtuką laisviausios žiniasklaidos šalių. Tačiau

⁴⁸ Tik varlės yra laisvos nekvarkti//Žurnalistų žinios, 2005, Nr. 7-8. P. 8

⁴⁹ Keliuotis J. Žurnalistikos paskaitos. K., 2000. P. 95

⁵⁰ Visuomenės informavimo įstatymas [interaktyvus]. [žiūrėta 2005 m. gegužės 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=238730&Condition2=>>.

būdama laisva nuo valdžios ir piliečių kontrolės, ji nėra laisva nuo kapitalo interesų valdymo.⁵¹ Žiniasklaida, deklaruodama savo laisvę, iš tiesų yra priklausoma nuo leidėjų, savininkų, pačių žurnalistų, politinių jėgų, verslo aplinkos interesų, įtakingų reklamos davėjų ar kitų suinteresuotųjų grupių. Galbūt ne visa išvardinta „puokštė“ lemia priklausomybę, tačiau bent jau keletas iš jų – visada. Pasisukiojus žiniasklaidos virtuvėje, tokia priklausomybė tampa įprasta.

4.2. Nuosavybės formos

Paradoksalu, tačiau „Dabar veikiančios nuosavybės formos (vienas savininkas, bendrovė, laikraščių tinklas, tarptautinės bendrovės, koncernai, politinė partija, valstybė ir rėmėjai) daro įtaką ne tik laikraščių tiražui, bet ir spaudos laisvei.“⁵² Suprantama, kad įtakos turėjimas suteikia atitinkamą populiarumą, patenkinami interesai. Tačiau visa tai tarnauja šališkumui, kuris siekiant tam tikrų tikslų virsta tendencingumu, tad kokia gali būti nepriklausoma, laisva ir nešališka spauda? Istorija bylojo, jog daugelį metų Lietuvos spauda buvo partinė, šiandien ji bemaž visa privati, vadinasi, priklausomybė išlikusi, tik suinteresuotųjų atsirado kur kas daugiau.

Dažnas spaudos savininkas manipuliuoja žurnalistais, primesdamas savo nuomonę, darydamas įtaką publikacijų turiniui, netgi parinkdamas pašnekovus ar kitaip darydamas spaudimą. Savininkui spaudimą gali daryti kitos įtakingos jėgos ir taip, rodos, įsisuka užburtas ratas. To neturėtų būti, bent jau žurnalistas turi teisę nepaklusti ir tą garantuoja Visuomenės informavimo įstatymo 7 straipsnis: „Žurnalistas turi teisę atsisakyti atlikti viešosios informacijos rengėjo, savininko ar jų paskirto atsakingo asmens pavedimą, susijusį su viešosios informacijos rengimu ir (ar) platinimu, jeigu pavedimas verčia jį pažeisti įstatymus ar Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksą.“⁵³ Taip pat minėtojo įstatymo tas pats straipsnis draudžia daryti įtaką savininkams, vadinasi, ir pastaruosius gina įstatymas: „Siekiant užtikrinti informacijos laisvę, draudžiama daryti įtaką viešosios informacijos rengėjui, platintojui, jų savininkui ar žurnalistui, verčiant juos neteisingai pateikti visuomenės informavimo priemonėse informaciją apie įvykius ar faktus.“⁵⁴ Kaip matyti, įstatymiškai viskas labai gražu ir tvarkinga, tačiau, ar įstatymų laikomasi tikrovėje, šiandieninė situacija verčia suabejoti. Abejonės tų žmonių, kurie kontroliuoja laikraščius, vertybėmis nėra nepagrįstos: „Tiesos koncepcija, šviesus ir teisingas kelias jiems gali būti tušti žodžiai. Dažniausiai jie kuria verslą tam, kad uždirbtų pinigų, skelbtų propagandą, arba ir tam, ir anam kartu. Šito siekia visi, kas jie bebūtų: valstybė,

⁵¹ Juozapavičius, Rytis. Politinė reklama ir žiniasklaidos korupcija [interaktyvus]. [žiūrėta 2005 gegužės 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://politika.osf.lt/Kiti/dokumentai/PasleptaReklama/Juozapavicius.pdf>>. P. 3-4

⁵² Randall D. Universalus žurnalistas. Amsterdam, 1998. P. 111

⁵³ Visuomenės informavimo įstatymas [interaktyvus]. [žiūrėta 2005 m. gegužės 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=238730&Condition2=>>.

⁵⁴ Visuomenės informavimo įstatymas [interaktyvus]. [žiūrėta 2005 m. gegužės 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=238730&Condition2=>>.

regioninė valdžia, politinė partija, daugiatautė kompanija, akcinė bendrovė, individuali įmonė, bankas, naftos bendrovė, turtingas žmogus, rėmėjas(...). Jų požiūrio palaikymas, priešingos nuomonės eliminavimas, tendencingas medžiagos pateikimas, išreiškiantis reikalingą požiūrį, komercinius interesus ar asmeninį kerštą yra pagrindinės temos spaudos istorijoje.⁵⁵ Privačių bendrovių ar asmenų tikslai berods aiškūs – komercinė nauda, pelnas, o tikslumas ir teisingumas pamiršamas, tyčia ar netyčia. Tačiau kyla klausimas, kokie galėtų būti valdžios interesai. Politinės partijos, verbuodamos žurnalistus, darydamos įtaką savininkams, gviešiasi populiarumo, o savininkai, padarydami „gerą darbą“, gauna tam tikrą atlygį: „(...) politinės jėgos, kurios yra valdžioje arba kurios gali būti remiamos pakeliui į Olimpą, stengiasi daryti finansinę įtaką pakankamai ekonomiškai savarankiškiems leidėjams, kad jie už pinigus užimtų palankią poziciją atitinkamos partijos atžvilgiu (bent jau kurį laiką).“⁵⁶ Ypatingai politinių partijų suaktyvėjimas atsiranda prieš rinkimus. Visi tą pastebi ir visi tą toleruoja, kaip savaiminį reklaminį triuką, tačiau ne visi įsisąmonina, jog tai „nešvari“ ir nesąžininga kova. Labai akivaizdus pavyzdys buvo Prezidentūros skandalas R. Pakso valdymo metais, kai du didžiausi Lietuvos dienraščiai įsivėlė į tarpusavio konkurenciją, kuri tebesitęsia ir šiandien. Rodos, normalu demokratinėmis sąlygomis konkuruoti, bet konkurencija tada tarnavo tam tikrų politinių grupių interesams. „(...) žurnalistika, įsiliejanti į politinę konkurenciją, virsta politinių jėgų įrankiu.“⁵⁷ Tada ypač sunku tampa kalbėti apie nepriklausomos spaudos nešališkumą.

4.3. Spauda irgi verslas

Lietuvoje nešališkumas dažniausiai suprantamas kaip politinis, partinis nešališkumas, bet teorija ir praktika teigia ką kita. Demokratiame pasaulyje redaktorius bei žurnalistas yra laisvi nuo bet kokių įtakingų jėgų ir turi visas galimybes skleisti nešališką informaciją. Tą įteisina ir atitinkami įstatymai, konkrečiai Lietuvoje – LR Konstitucija, Visuomenės informavimo įstatymas, Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas; remiamasi ir tarptautiniais dokumentais: Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija dėl žurnalistikos etikos. „Nepriklausoma nuo partijų, valstybinių bei kitokių politinių organizacijų įtakos spauda (...) gali savarankiškai pasiekti didžiausios įtakos, kai įrodo objektyvumo laipsnį.“⁵⁸ Deja, nešališkumas šiandieninėje mūsų šalyje nėra taip vertinamas, kaip kitas tikslas – pelnas. Daugeliu atvejų žiniasklaida yra verslo organizacijos, todėl jų nušvietimo tendencijos yra įtakotos ekonominės veiklos (Gurevitch, Blumler, *Political Communication Systems and Democratic Values*, 272). Demokratiame pasaulyje visuomenės informavimas yra tam tikra verslo rūšis, tačiau šiame versle savininkų interesai jokia būdu neturi užgožti svarbiausių visuomenės informavimo tikslų

⁵⁵ Randall D. *Universalus žurnalistas*. Amsterdam, 1998. P. 5

⁵⁶ Tik varlės yra laisvos nekvarkti//*Žurnalistų žinios*, 2005, Nr. 7-8. P. 8

⁵⁷ Vaišnys. A. *Profesionalioji žurnalistika*. Įvadas. V., 1992. P. 42

⁵⁸ Vaišnys. A. *Profesionalioji žurnalistika*. Įvadas. V., 1992. P. 43

bei principų (<http://politika.osf.lt/Kiti/dokumentai/PasleptaReklama/Juozapaviciaus.pdf>, 10). Žinoma, iš verslo norisi pasipelnyti, todėl privačios spaudos savininkų tikslas visiškai suprantamas, bet ar pateisinamas. „(...) kai tik tai, kas yra tik priemonė, padaroma tikslu, tuoj spauda degraduojama, ir jos pašaukimas iškraipomas.“⁵⁹

Ne paslaptis, kad žiniasklaida, ne išimtis ir periodinė spauda, konkurencingoje rinkoje turi išlikti ir dargi išsikovoti kuo didesnę populiarumą. O vienas iš pagrindinių pasipelnyimo šaltinių yra reklama. Kadangi paslėpta reklama kainuoja mažiau nei atvira, todėl tendencingai žiniasklaidoje galima rasti daugybę paslėptos reklamos pavyzdžių. Lietuvos Respublikos Reklamos įstatymo 8 straipsnis teigia, jog paslėpta reklama yra draudžiama, bet šio draudimo dažnokai nepaisoma. Nepaiso netgi valstybinės institucijos: “Ištisos ministerijos – Susisiekimo, Finansų, Aplinkos, Socialinės apsaugos ir darbo ir t.t. – už mokesčių mokėtojų pinigus liaupsina save žiniasklaidoje. Būtent šios valdžios įstaigos dažnai būna suinteresuotos, kad politinė reklama žiniasklaidoje nebūtų pažymėta, kaip reikalauja įstatymas.”⁶⁰ Akivaizdu, jog žiniasklaidos rinka šiandien pateikia savo taisykles – neturėsi pinigų, negausi pripažinimo. Tačiau kad turėtum pinigų, reikia leisti įtakojamam tų pačių reklamdavių, kurie remia žiniasklaidą, o redakcija savo ruožtu turi prisitaikyti prie savo kliento arba numatyti jų ideologinius interesus (Curran, *Mass Media and Democracy: A Reappraisal*, 96). Atrodo, viskas, kas daroma tikslingai ir kryptingai, t.y. siekiant naudos – pelno, yra šališka pozicija, juk „Žiniasklaidos leidiniai (...) visada pasirengę plaukti ten, kur neša finansų srautai ir pučia didžiojo verslo vėjai.“⁶¹

„Gana įprastas reiškinys (...), kai reklamuotojai naudoja savo komercinį spaudimą tam, kad paveiktų laikraštį.“⁶² Deja, tokiu atveju, nešališkos informacijos tikėtis neverta. Tačiau yra dar vienas reklamos būdas, kai žurnalistus įvairios firmos ar asmenys bando papirkti arba netiesiogiai palankiai nuteikti, pavyzdžiui, įteikdama dykai bilietą į užsienio šalį kokia nors kelionių agentūra tikisi, jog šią kelionę, žinoma, paminėdamas ir firmos pavadinimą, straipsnyje ar žinutėje žurnalistas stengsis liaupsinti, mat gavo puikią galimybę, žinoma, ne savo sąskaita pakeliauti. Daugeliu atvejų žurnalistas parašys palankų straipsnį, galbūt jausdamas padėką savo „geradėjui“, aišku, naivu tikėtis, jog žurnalistas nebus supratęs užuominos „padaryk paslaugą“, galbūt jausdamas redaktoriaus spaudimą dėl to, kad leidinys neprarastų dosnaus reklamos davėjo. Labiausiai tikėtina ir, beje, dažniausiai pasitaikantis variantas – antrasis. Visa tai subjektyvumo apraiškos, tačiau paslėpta reklama bandoma .

⁵⁹ Keliuotis J. Žurnalistikos paskaitos. K., 2000. P. 95

⁶⁰ Juozapavičius, Rytis. Politinė reklama ir žiniasklaidos korupcija [interaktyvus]. [žiūrėta 2005 gegužės 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://politika.osf.lt/Kiti/dokumentai/PasleptaReklama/Juozapaviciaus.pdf>>. P. 7

⁶¹ Laučius, Vladimiras. Trys būsenos: augimas, sąstingis, nuosmukis; verslas, žiniasklaida ir politika [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2006 m. balandžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/index.php?894191875>>.

⁶² Randall D. *Universalus žurnalistas*. Amsterdam, 1998. P. 56

sukurti tariamą nešališkumą. Tad „(...) žiniasklaidą verslo įtaka dažnai skatina būti ne profesionalią ir principingą, bet lanksčią ir konjunktūrišką.“⁶³

⁶³ Laučius, Vladimiras. Trys būsenos: augimas, sąstingis, nuosmukis; verslas, žiniasklaida ir politika [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2006 m. balandžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/index.php?894191875>>.

5. OBJEKTYVUMO IR TENDENCINGUMO SANTYKIO NACIONALINIUIOSE DIENRAŠČIUOSE TYRIMAS

5.1. Tyrimo metodologija ir bazė

Tyrimas buvo atliktas išnagrinėjus penkis 2005 metų laikotarpio nacionalinius dienraščius: „Lietuvos rytą“, „Respubliką“, „Lietuvos žinias“, „Ekstra žinias“ ir „Vakaro žinias“. Pasirinktas pakankamai ilgas vienerių metų baigtinis ciklas, per kurį atsispindi tam tikri procesai, taip pat tam tikros tendencijos. Tyrinėtos laikraščių antraštės, paantraštės, publikacijų turinys, nuotraukų komentarai aktualijų puslapiuose, taip pat aiškintasi, kokia yra 2005 metų laikotarpio tematika. Buvo bandoma atrinkti, kuris dienraštis ką kritikuoja, kuris užima gynėjo pozicijas tam tikrų asmenų ar politinių partijų atžvilgiu, t.y. ieškota politinių ir partinių simpatijų bei antipatijų, nes tai geriausiai atspindi atitinkamus tendencingumus. Taip pat aiškintasi, kokie pasisakantieji dominuoja, kokie publikacijų šaltiniai atitinkamuose dienraščiuose. Statistiškai nagrinėtos dviejų temų publikacijos 2005 metų gruodžio mėnesio dienraščiuose.

5.2. Rimtųjų ir bulvarinių leidinių supanašėjimas

Gali iškilti klausimas, kodėl šalia rimtais vadinamų dienraščių „Lietuvos rytas“, „Respublika“, „Lietuvos žinios“ pasirinkti bulvarinio pobūdžio dienraščiai „Ekstra žinios“ ir „Vakaro žinios“. Pirmasis argumentas – nacionalinio masto dienraščio sąvoka, kurią iš kitų (regioninio ir miesto ar rajono laikraščio sąvokų) išskiria patvirtintas Visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas, leidžiantis teigti, jog minėti bulvariniai leidiniai yra nacionaliniai dienraščiai. Kitas argumentas – šiandieninis rimtųjų ir bulvarinių leidinių supanašėjimas, nebuvimas ryškios takoskyros tarp šių dviejų, rodos, savo prigimtimi skirtingų spaudinių. Visų pirma, pramoginiai elementai žiniasklaidoje yra būtini dėl savo patrauklumo skaitytojui, antra, didžiulė konkurencija reikalauja vyti lyderius, vadinasi, neišvengiama supanašėjimo tendencija. Atrodo, suprantama, kad rimtieji leidiniai turėtų akcentuoti esminius dalykus, analizuoti, pateikti neiškraipytus ir ne akivaizdžiai subjektyviai ironiškus aktualijų vaizdinius, nežeminti žmogaus autoriteto, nepraktikuoti nekokybiško rašymo ir pan., tačiau tyrimas padeda atskleisti tam tikras detales, kurios leidžia daryti išvadas, kad supanašėjimo procesas vyksta. Be to, bulvariniuose leidiniuose skaitytojai taip pat, kaip ir rimtuosiuose dienraščiuose, pirmuosiuose puslapiuose randa politinių naujienų, tik šios pateikiamos akcentuojant įvykius kitokiu kampu. Šių dienų visuomenei reikalinga pramoga, todėl neišvengiamai rimtieji dienraščiai leidžia sau patenkinti visuomenės poreikius, deja, pakankamai dažnai galima pamatyti, jog

tai tėra smalsumo patenkinimas. Žurnalistikos bulvarinimas ištrynė aiškia ribą tarp rimtų žinių ir tabloidinių žinių, mat nuo politinių ir socialinių problemų dėmesys nukreipiamas į skandalingas ir privačias istorijas (Inoue, Kawakami, 2004, 37). Tai, jog šis teiginys teisingas, parodys 2005 metų laikotarpio, pilno įvairiausių skandalų, dienraščių analizė. Tad nenorėdami visiškai nublankti, išnykti ir prarasti savo skaitytojus, rimtieji dienraščiai ėmėsi panašių gudrybių kaip ir bulvarai. Todėl nenuginčijamu ir apibendrinančiu teiginiu, paaiškinančiu šiandienos spaudą, galima laikyti tokią išvadą: „Mūsų spauda iš esmės yra nemokama pramogų tarnyba, kurią apmokėjo reklamos užsakovai, norintys nusipirkti skaitytojų (...)“⁶⁴.

5.3. Nacionalinių dienraščių antraščių ir paantraščių poveikis

Dienraščių antraštės yra pirmas signalas, kuris byloja, kaip bus pateikiama informacija pačiame straipsnyje. Ne kartą besikartojančiai šališkai informacijai, virstančiai atitinkamu tendencingumu, geriausiai išryškėti padeda kokio nors skandalo metu pasirodžiusios antraštės, t.y., kai jose atsispindi kritikuojamas konkretus objektas. Pavyzdžiui, 2005 metais skandalo dėl V. Uspaskicho aukštojo mokslo diplomo metu nemažai kritikos buvo nukreipta būtent į Darbo partijos lyderį V. Uspaskichą: „Viktorai, kuris iš mūsų „tūpas“?“, „V. Uspaskichas: aš surasiu „falšivkių“ fabrikėlį!“, „Studentų sąrašuose nebuvo, bet diplomą turi“, „Uspaskichas – „žulikėlis“?“, „Uspaskichas apsirūpino diplomo dublikatu“, „Uspaskicho dovana partiečiams – diplomo dublikato kopija“ ir kt. Tai yra antraštės, paskelbtos visuose penkiuose nagrinėjamuose dienraščiuose („Lietuvos rytas“, „Respublika“, „Lietuvos žinios“, „Ekstra žinios“, „Vakaro žinios“), todėl akivaizdu, jog visi šie laikraščiai, į antraštes perkėlę iš V. Uspaskicho žodyno ištrauktus atskirus žodžius, nepalankiai ir kritiškai vertino Darbo partijos vadą. Dar vienas skandalas, sukėlęs nemažą atgarsį žiniasklaidoje ir, be abejo, spaudoje – skandalas dėl premjero A. Brazausko šeimos verslo. 2005 metų rudenį kilęs ažiotažas atskleidė, kad šis socialdemokratų lyderis dienraščių puslapiuose buvo „populiarus“ kritikos taikinys: „Viešbutis virto akmeniu po kaklu“, „Žmonos viešbutis – ašaka premjero gerklėje“, „Premjero bėdos primetamos teisėsaugai“, „A. Brazausko komanda rengiasi šefo šou“, „Premjero užnugaris neatlaikė“, „Valdžios olimpe – gelbėjimo operacija“ ir kt. Kai kurios antraštės (pvz., „Aukštas premjero žmonos viešbutis – duobėje“, „Viešbutis be „Lukoil“ kvapo“, „Penkiolika minučių savigynos“, „Sandorių šaknys – noras įtikti mylimajai“) skamba tarsi išvada, faktas, tačiau įtikinimų jų tikrumu pačiose publikacijose nėra. Tokia besikartojanti kritika visuose dienraščiuose leidžia manyti, jog premjero atžvilgiu spauda yra nusiteikusi gana skeptiškai, nepalankiai. Taip pat nagrinėjamoju laikotarpiu per skandalą dėl „abonento“ kritiška A. Zuoko atžvilgiu tendencija atsispindėjo „Respublikoje“, „Vakaro žiniose“ ir „Lietuvos žiniose“: „Vienybės strategija pagal Artūrą Zuoką: prikastas liežuvis“, „Artūras Zuokas

⁶⁴ McLuhan M. Kaip suprasti medijas. Žmogaus tęsiniai. – V., 2003. P. 204

mina ant stabdžių“, „Mero postas svarbiau nei moralė“, „Zuokas Seime prabilo apie sunkią mero dalį“, „Gelbėdamas „Rubikon“ Zuokas nepaiso teismo sprendimo“. Mero pavardė, kaip atpažįstamumo ženklas, buvo būtinas atributas beveik visose antraštėse, tad galima manyti, kad taip į kritikuojamąjį asmenį kreipiamas dėmesys yra tikslinga dienraščių redaktorių strategija.

Žinant tai, jog prieš imant skaityti tekstą visų pirma perskaitoma publikacijos antraštė, išaiškėja, kodėl dienraščiai griebiasi gudrybių – kuo įmančiau, gyviau ir sensacingiau pateikia straipsnių antraštes, ypač pirmajame puslapyje, padedančias atkreipti skaitytojų dėmesį. Jau patys pavadinimai paprastai praneša naujieną ir paskelbia tai, kas labiausiai domina skaitytojus: įvairios nelaimės, konfliktai, garsūs žmonės ir pan. Nagrinėjamieji dienraščiai be to, kad tendencingai imasi kritikuoti ar ginti atitinkamus asmenis, antraštes publikuoja atitinkamas jų leidinio tipui. Bulvarinių leidinių antraštės skaitytojams pateikiamos šnekamąja kalba, ir dargi labai dažnai vartojamos įvairios žargonybės, kurios prieštarauja nacionalinės kalbos dėsniams bei normoms. Tačiau, atrodo, „Ekstra žinios“ ir „Vakaro žinios“ šia negerove tiesiog mėgaujasi: „Paksas nukniso vėliavą!“, „Kodėl plaukioja V. Drėma?“, „AMB vėl žydi!“, „Ūkio ministerijoje – „bezipredielas“, „Valdas nusišnekėjo“, „V. Adamkaus kalba tuščia kaip pirdalas vandeny“, „Nagas prezidentas: V. Adamkus lankosi viename prasčiausių sostinės baseinų“, „Konservatorių puota: išgerti ir prikimšti pilvų politikai nusitrenkė į Lenkiją“, „URM šefui Antanui Valioniui prikirs uodegą“, „Zuokas ištaškė partiečius“. Taip sudominami skaitytojai, taip jie viliojami, taip sukuriama sensacinga antraštė. Rimtieji dienraščiai, žinoma, subtiliau pateikia antraštes (pvz., „Televizijos reginys neišvertė iš balno tyrėjų“, „Į sceną vėl lipa V. Uspaskichas“, „Zuokas partijos vadovo poste – nepajudinamas“, „Politologai Adamkui bandė įkvėpti ryžto“, „Skandalo puodas užkaistas Vilniaus savivaldybėje“, „A. Zuokui riesta“), tačiau galima teigti, kad pastarieji laikraščiai taip pat bando siekti sensacijų gan vaizdingomis antraštėmis (pvz., „Šilutiškiams – ir trys pranašystės, ir dešra“, „Sostinės policijos šefo dienos suskaičiuotos“, „STT agentai maišo karštą politinę košę“, „Prokurorai marina Abonento bylą“, „A.Zuokas „Rubicon“ padovanojo aukso puodą“ ir pan.).

Dienraščiai ne visada pateikia turiniui atitinkančias antraštes, pavyzdžiui, pavadinimas teigia viena, o publikacijoje yra teiginys paneigiantis antraštėje esantį teiginį. Toks „triukas“ yra stimulus skaitytojui perskaityti tolimesnį tekstą, o laikraščio redaktoriams – būdas nukreipti kritiką tam tikra linkme. Sakykime, „Lietuvos ryte“ skelbiama antraštė „Šeiminkas numojo ranka į svečią“ yra priekaištas A. Brazauskui, tačiau toliau tekste aiškiai buvo pasakyta, kad svečias – Danijos premjeras buvo įspėtas apie A. Brazausko išvykimą, bet kadangi svečias keliavo į kaimynines valstybes, tuo pačiu užsuko ir į Lietuvą, susitiko su Prezidentu. Problemos, kaip matyti, nėra, tačiau spaudoje šis įvykis buvo išpūstas taip, jog problema atsirado, o kaip rezultatas atsirado ir atitinkama antraštė (Šeiminkas numojo ranka į svečią/Lietuvos rytas, 2005 m. gegužės 2d., P. 1). „Respublika“ hiberbolizuodama antraštėje „Šalies vadovą į lovą paguldė liga“ pateikia iškreiptą faktą. Perskaičius

galima pagalvoti, jog šalies vadovas rimtai susirgo, tačiau iš publikacijos matyti, kad V. Adamkus tiesiog peršalo, ir lovoje gulėti neturėjo kada (Šalies vadovą į lovą paguldė liga//Respublika, 2005 m. balandžio 28 d., P. 2). Tokiu būdu buvo sukurta intriga. „Lietuvos žinios“ procesui nepasibaigus antraštėje „Seimas vėl imsis Valionio praeities“ kategoriškai teigia faktą, kad Seimas imsis (tirti A. Valionio praeities ryšius su užsienio slaptosiomis tarnybomis), tačiau kitame dienraščio numeryje „Lietuvos žinių“ pavadinime paskelbtas nuosprendis paneigiamas (Seimas vėl imsis Valionio praeities//Lietuvos žinios, 2005 m. rugsėjo 16 d., P. 2). Šiuo atveju galima daryti prielaidą, esą tebuvo padaryta netyčinė klaida, žinant tai, jog pastarasis dienraštis pritaria socialliberalams, bet galima ir kita prielaida, leidžianti teigti, kad buvo siekiama intrigos. Bulvariniai dienraščiai publikacijų pavadinimų neatitikimų turiniui pateikia kur kas daugiau. Pavyzdžiui, „Ekstra žinios“ klausia „Su kuo miega Adamkus“, o perskaičius tekstą susidaro įspūdis, kad dienraštis juokiasi iš Prezidento: „Prezidentas Valdas Adamkus vakar viešai pripažino, kad yra neištikimas savo žmonai Almai Adamkienei. Pasirodo, artimiausiu metu šalies vadovas Valdas ruošiasi su kažkuo permiegoti. Vakar komentuodamas situaciją dėl generalinio prokuroro Antano Klimavičiaus, Valdas atvirai aiškino: „Dar sprendimo nėra, turiu laiko, manęs niekas nespaudžia, kad būtinai tą ir tą dieną turiu tą pateikti. Tai aš permiegosiu ir tada padarysiu sprendimą“. Su kuo Valdas ruošiasi permiegoti – nežinia. Nejaugi su pačiu A. Klimavičiumi!“⁶⁵ Iš konteksto ištrauktas atsitiktinis žodis, kurį ne taip suprato rašantysis (arba labai gerai suprato), padarė sensacingą žinią, o publikaciją itin patrauklią skaitytojui. Tokiu pačiu tonu informuoja ir „Vakaro žinios“, skelbdamos, kad „A. Zuoko sugrįžimas – siekis eliminuoti V. Adamkų“. Publikacijoje vienas pašnekovas išsitarė, esą „Pagrindinis kovos taikinyš bus valstybės prezidentas. Bus bandoma visokiais būdais stengtis iš politinio lauko išeliminuoti prezidentą“⁶⁶. Iš tokių pašnekovo minčių gimė neva faktinis pavadinimas, nors iš publikacijos nėra aišku, iš kokio konteksto paimta ši pašnekovo citata, todėl galima spręsti apie „Vakaro žinių“ subjektyvią nuomonę apie A. Zuoką. O kadangi nagrinėjamoju laikotarpiu išryškėja Vilniaus merą kritikuojanti tendencija, tai užuomina vienareikšmė.

Iš tiesų, pastebima tendencija, jog „Respublika“, „Ekstra žinios“ ir „Vakaro žinios“ užima puolančiosios informavimo priemonės poziciją, nes šie dienraščiai daug aršiau nei kiti dienraščiai kritikuoja jiems nepalankius politikus (A. Zuoką, V. Adamkų, V. Uspaskichą, A. Brazauską ir kt.) politines partijas („darbiečius“, konservatorius, socialdemokratų) ar kitas suinteresuotąsias puses (filantropą Dž. Sorosą, teisėją A. Cininą, LRT vadovą K. Petrauskį, buvusį prezidento patarėją D. Kuolį), jų redaktorių nuomone vertas pulti. Nagrinėtu 2005 metų laikotarpiu „Lietuvos rytas“ išryškėja kaip aktyvus Vilniaus mero A. Zuoko gynėjas, o „Lietuvos žinios“ – kaip Pramoninkų konfederacijos ir „Achemos“ koncerno proteguotoja (pvz., „Achema“ pagerbė savo

⁶⁵ „Su kuo miega Adamkus“, Ekstra žinios, balandžio 29 d., 2005, P. 2

⁶⁶ „A. Zuoko sugrįžimas – siekis eliminuoti V. Adamkų“, Vakaro žinios, liepos 13 d., 2005, P. 2

veteranus“, „Achema“ prisimena gamyklos kūrėjus“, „Pramoninkai susirūpino intelektiniu potencialu“, „Pramoninkams ketvirtą kadenciją vadovaus Lubys“, „Pramonininkai padės rengti specialistus“, „Pramonininkai ir universitetas tapo bendradarbiais“).

Be antraščių, kurios padaro pirmąjį išpūdį, anaipol ne paskutinį vaidmenį vaidina ir paantraštės. Paantraštėse taip pat galima pamatyti, kam jaučiamas palankumas, o kam ne, tik jos esti informatyvesnės nei antraštės ir gali kur kas daugiau ir tiksliau pasakyti apie kritikuojamąjį (pvz., „Lietuvos ryte“ - „Danijos premjerą pasikvietęs A. Brazauskas pats išvyko ilsėtis“, „Lietuvos rytas“ išsiaiškino: V. Uspaskichas yra prisipažinęs tebaigęs technikumą“, „Respublikoje“ – „Atviros Lietuvos fondo propaguojama narkomanijos prevencija – kenksminga“, „Kaltinamuoju tapęs Vilniaus meras A. Zuokas šokiruoja visuomenę“, „Lietuvos žiniuose“ – „Valstybės dieną Prezidentūra į iškilmingus vakaro renginius nepakvietė būrio Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signatarų, tačiau nepamiršo kai kurių mažojo ekrano žvaigždučių“, „Pralaimėję balsavimą dėl laikinosios komisijos, tirsiančios premjero Algirdo Brazausko šeimos verslo reikalus, sudarymo, socialdemokratai norėjo patikrinti visus Seimo salėje buvusius parlamentarus, ar šie spausdami mygtukus nesukčiavo“, „Ekstra žiniuose“ – „Užsienio reikalų ministras Vyriausybėje elgiasi ne ką mandagiau nei karvė ganykloje.“, „Kuo aukštesnės Algirdo Brazausko pareigos, tuo pelningesnius užsakymus gauna Panevėžio statybos trestas.“, „Vakaro žiniuose“ – „Vis dar besivartydamas po Italijos saule, tačiau puikiai susipažinęs su prezidento pranešimu, Vilniaus meras Artūras Zuokas Lietuvai telegrafavo: svarstau atsistatydinimo klausimą! Tuo tarpu partija ir Vilniaus savivaldybės taryba dar mėgina jį paramstyti.“, „Mindaugo karūnavimo dienos proga valstybės ordinais ir medaliais apdalindamas iškilus ir nelabai iškilus veikėjus, prezidentas valdas Adamkus nepamiršo ir buvusio savo patarėjo Dariaus Kuolio.“) ar ginamąjį (palankų) objektą (pvz., „Lietuvos ryte“ – „A. Zuokas bandė praskleisti skandalingos ataskaitos užkulsius“, „Respublikoje“ – „Respublika“ laimėjo bylą prieš korumpuotą klaną, kuris dangstėsi holokaustu. Vakar Vyriausiasis administracinis teismas išteisino dienraščio „Respublika“ žurnalistą Vitą Tomkų, kuris buvo persekiojamas už rašinius apie korupciją Lietuvoje.“, „Lietuvos žiniuose“ – „Intensyvūs anglų kalbos kursai svečioje šalyje Seimo pirmininkui Artūriui Paulauskui leido ne tik lavinti bendravimo su kitakalbiais įgūdžius, bet ir pailsėti nuo politikos. Net kursų kolegoms jis neprisipažino esąs Lietuvos parlamento vadovas.“, „Ekstra žiniuose“ – „Vilniaus meras pasivažinėjimą po miestą baigė skrydžiu nuo dviračio.“, „Vakaro žiniuose“ – „Šiandien sukanka metai, kai iš Lietuvos prezidento posto atstatydintas Rolandas Paksas“).

Nacionaliniuose dienraščiuose mirgančios antraštės atskleidžia tam tikras tendencijas. Antai pirmame puslapyje visuose dienraščiuose šiuo laikotarpiu bene daugiausiai puikavosi antraštės apie vis naujai išskylančius skandalus, susijusius su Darbo partijos lyderiu V. Uspaskichu, kuris panašu, jog tapo visų nesėkmių „atpirkimo ožiu“, o metų gale vis daugiau ėmė rodytis antraščių, sietinų su skandalu dėl Vyriausybės vadovo A. Brazausko šeimos verslo peripetijų. Be abejo, mirgėjo antraščių,

skelbiančių apie su Vilniaus meru A. Zuoku sietinus skandalus, tačiau šią informaciją „Lietuvos rytas“ „retušodavo“ arba tiesiog padarydavo nepastebimu skandalėliu, perkeldamas šios tematikos publikacijas į tolimesnius puslapius. O metų pabaigoje visi skandalai su V. Uspaskichu, A. Brazausku ar A. Zuoku nublanko prieš „Respublikos“ ir „Vakaro žinių“ akciją „Pulkime ir sudraskykime niekadėją Dž. Sorosą, ir visus, kas su juo koku nors būdu susijęs!“ Pastarųjų laikraščių antraštės iš tiesų buvo pačios rėksmingiausios ir pilnos neapykantos iš visų per 2005 metų laikotarpį matytų (pvz., „Sorosos pateptųjų tinklas mūsų šalyje“, „Sorosos politika – ugdyti narkomanus“, „Sorososai iš LRT atvirai pjudo Lietuvos valdžią“, „Neveikianti narkotikų prevencija – Sorosos išlaikytinių darbas“, „Sorosos aštunkojis melš Lietuvą“, „V. Adamkui tinka Dž. Sorošo draugija“ ir daugelis kitų). Tokia „Respublikos“ leidinių grupės strategija duoda suprasti, kad ji buvo vykdoma tam tikrų interesų vedama, o tai lėmė tendencingus ir „į vienus vartus mušamus“ pasisakymus.

5.4. Tendencinga kritika ir panegirika

Tyrinėtuose dienraščiuose apstu kritikos, tiesa, kritika ne visada sutampa. Vieni laikraščiai vienus politikus, partijas ar tam tikrus įvykius vertina vienaip, kiti – kitaip. Dažnas palydovas dienraščiuose – sąmoninga besikartojanti numeris po numerio kritika, kuri verčia suabejoti dienraščių objektyvumu. Analizuojant ima ryškėti kritikos motyvai, dėmesio koncentravimas ties tam tikrais objektais, pasisakančiųjų tendencingumas. Tokiu būdu bendra straipsnių apžvalga leidžia pamatyti aiškias šališkumo apraiškas, pereinančias į žiniasklaidai žalingą tendencingumą. Kažką konkrečiai pateisindama, palaikydama, iškeldama kažkieno konkrečiai trūkumus ar nuteisdama spauda formuoja viešąją nuomonę. Esant galimybei palyginti keleto dienraščių skelbiamą informaciją, tampa akivaizdu, kas griebiasi gynybos, o kas puolimo taktikos.

Slogų vaizdą sudaro dienraščiuose menkinami, žeminami ar pašiepiami aukščiausi šalies pareigūnai. Pavyzdžiui, „Respublikoje“ itin dažnai mėgstama priminti, jog šiam dienraščiui Prezidentas V. Adamkus nėra itin gerbiama asmenybė: „šiandien rinkėjai turėtų suklusti ir įsitempę laukti žinių iš Santariškių klinikų, kur prezidentui Valdui Adamkui bus atliktas sveikatos patikrinimas; o kas bus, jei paaiškės, kad valstybės vadovas netinkamas tarnybai – jaunuolius nuo kariuomenės juk atleidžia.“⁶⁷ O „Lietuvos rytas“ ironizuodamas mėgsta pašiepti premjerą A. Brazauską, pavyzdžiui, atspindėta situacija, kai A. Brazauskas buvo perrinktas socialdemokratų partijos vadovu: „Čia pat A. Sysas prisiminė seną anekdotą apie buvusį SSRS vadovą Leonidą Brežnevą. Eina L. Brežnevas kažkur Vidurinėje Azijoje nešdamasis arbūzą ir siūlo žmogui: „Štai rinkis ir pirk arbūzą“. „Tai kad tu tik vieną arbūzą turi, iš ko rinktis?“ – klausia žmogus. „Tai kas. Juk rinkimuose irgi būna vienas“, -

⁶⁷ „1 sakiniu“, Respublika, sausio 5 d., 2005, P. 1

atrėžia L. Brežnevas.“⁶⁸ Dienraštis nepasikuklino ir pateikė A. Syso papasakotą anekdotą apie buvusį SSRS vadovą L. Brežnevą, kaip užuominą apie A. Brazausko nepakeičiamumą, taip pat uždavė kandžius klausimus premjerui apie V. Uspaskichą, buvo vedamos paralelės su R. Pakso skandalu ir pan. („Vedlį šlovino ir bičiuliai, ir žmona“//Lietuvos rytas, 2005 m. gegužės 16 d., P. 2). „Respublikos“ bulvarinis klonas „Vakaro žinios“ dažnai išvadas daro, šiuo atveju nepalankias V. Adamkui, pasitelkdamos vaizduotę: „Vakar prezidentas Valdas Adamkus buvo susitikęs su valdančiosios koalicijos vadovais. (...). Vis dėlto susitikimo pradžioje V. Adamkus pademonstravo, ką iš partijų lyderių vertina labiausiai. Įėjęs į salę jis pražingsniavo pro arčiausiai durų stovėjusį V. Uspaskichą ir pirmiausia ištiesė ranką A. Brazauskui. Paskui pasisveikino su kitais ir tik tada atsisuko į lūkuriuojantį V. Uspaskichą.“⁶⁹ Kyla klausimas, ar tokia įvykio interpretacija iš tiesų atitinka tiesą.

„Ekstra žinios“, kaip jau minėta, šalies vadovą kompromituoja iš konteksto išėmus visiškai neesminį žodį, tačiau kuris padeda sukurti sensacingą žinią: „Prezidentas Valdas Adamkus vakar viešai pripažino, kad yra neištikimas savo žmonai Almai Adamkienei. Pasirodo, artimiausiu metu šalies vadovas Valdas ruošiasi su kažkuo permiegoti. Vakar komentuodamas situaciją dėl generalinio prokuroro Antano Klimavičiaus, Valdas atvirai aiškino: „Dar sprendimo nėra, turiu laiko, manęs niekas nespaudžia, kad būtinai tą ir tą dieną turiu tą pateikti. Tai aš permiegosiu ir tada padarysiu sprendimą“. Su kuo Valdas ruošiasi permiegoti – nežinia. Nejaugi su pačiu A. Klimavičiumi!“⁷⁰ Čia galėtų būti pritaikytas posakis, jog kiekvienas supranta pagal savo sugedimo laipsnį, tai taip ir „Ekstra žinios“ iššifravo Prezidento žodžius, neva bylojančius apie permiegojimą su kažkuo. Taip pat šis pavyzdys byloja apie šalies vadovo, kuriam turėtų būti rodoma pagarba, viešą menkinimą, besikartojantį ne viename numeryje. Tai reiškia, jog toks tendencingumas pastarajame laikraštyje nėra atsitiktinės subjektyvumo apraiškos.

Dienraštis „Lietuvos žinios“ aukščiausiųjų šalies pareigūnų menkinimo ar žeminimo akcijomis neužsiima, tačiau savo poziciją išreiškia kiek subtiliau, pavyzdžiui, straipsnyje „Adamkui Prezidentūra ir Meksika – tas pats“ pateikiamas interviu su V. Adamkumi, kur kritika Prezidento atžvilgiu išreiškiama atitinkamais klausimais, pvz., „Ar tinkamai pasirinkote atostogų laiką, kai Lietuva buvo krečiama vidaus skandalų, o užsienyje vyko svarbūs tarptautiniai renginiai?“⁷¹

Ironizuodami dienraščiai tarsi apsidraudžia, jog nebus kaltinami aršia ir nepagrįsta kritika, nors, reikia pastebėti, „Vakaro žinios“ ir „Ekstra žinios“ linkusios tiesmukiškiau vertinti politiniame pasaulyje vykstančius įvykius, tai šiems laikraščiams leidžia jų, kaip bulvarų, statusas. Bulvarai leidžia sau įvykius išpūsti, padidinti, padailinti taip, kad publikacijos pagrindinis veikėjas atrodytų tikru herojumi arba antiherojumi. Pavyzdžiui, „Ekstra žinių“ antiherojumi tapo buvęs STT

⁶⁸ „Vedlį šlovino ir bičiuliai, ir žmona“, Lietuvos rytas, gegužės 16 d., 2005, P. 2

⁶⁹ „V. Uspaskichas: aš surasiu „falšivkių“ fabrikėlį!“, Vakaro žinios, gegužės 13 d., 2005, P. 3

⁷⁰ „Su kuo miega Adamkus“, Ekstra žinios, balandžio 29 d., 2005, P. 2

⁷¹ „Adamkui Prezidentūra ir Meksika – tas pats“, Lietuvos žinios, vasario 9 d., 2005, P. 3

vadovas V. Junokas: „Valentinas Junokas, daug metų dirbęs superšnipu, dabar ėmėsi superslapto poilsiautojo vaidmens. Buvusio Specialiųjų tyrimų tarnybos direktoriaus atostogos Palangoje – visiškai slaptas reikalas. Niekas nematė V. Junoko besimaudančio jūroje, besideginančio paplūdimyje ar bare geriančio alų. Visų Palangoje sutiktų poilsiautojų, kurie nori su juo draugiškai pasišnekučiuoti, buvęs superagentas atsikrato taip: „Ačiū, viso gero, aš privatus asmuo“.⁷² Arba „Ekstra žinių“ nemalonės, kaip matyti 2005 metų laikotarpio dienraščių analizėje, nusipelnė nušalintasis prezidentas R. Paksas, kurio figūra pateikiama gan ironiškai: „Jis (R. Paksas,-aut.pastaba) Vilniaus oro uosto VIP (ypatingai svarbių asmenų) salėje išdidžiai sukiojosi ir prieš kelias dienas. VIP laukimo salės privalumais gali lepintis ne tik prezidentai, ministrai, Seimo nariai, bet ir paprasti mirtingieji. Visi tie, kam už vienkartinį VIP bilietą negaila pakloti 472 litų. (...). Panašu, kad libdemų vadui R. Paksui gėda stovėti vienoje eilėje su paprastais Lietuvos žmonėmis (...).“⁷³

Labai tendencingai parodytas „Vakaro žinių“ itin nemėgstamas Darius Kuolys, šalia kurio dažnai atsiduria aršiai kritikuojamas ir V. Adamkus: „D. Kuolys, kuris gavo ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Komandoro kryžių, nuopelnais aptekęs. Gavęs iš prieštaringsi vertinamo Atviros Lietuvos fondo 0,5 mln. litų, „muša dinderį“, oi, atsiprašome, kuria pilietinę visuomenę. Labai daug jau prikūrė. Radęs laiko, dar prikiša nagus prie metinio prezidento pranešimo. Retkarčiais papostringauja apie Lietuvos oligarchus, vis palygindamas mūsų laikus su Antika.“⁷⁴ Tiesa, 2005 metų dienraščio analizė parodė, jog daugiausiai ir aršiausiai „Vakaro žinios“ (kaip ir „Respublika“) puolė visus tuos, kurie kažkoku būdu yra susiję su filantropo Dž. Soroso asmenybe. Publikuota ištisa serija straipsnių, nukreiptų prieš šį milijonierių, į kurio tinklus įsipainiojusios tam tikros institucijos bei organizacijos, ir neva jo skleidžiamą blogį. Toks „Respublikos“ leidinių grupės puolimas ant Dž. Soroso, neva platinančio pasaulyje blogį, galbūt tėra pasiteisinimas, o iš tikro šaknys glūdi kur kas giliau. Tad į „personų non gratų“ ratą „Vakaro žiniose“ be jau minėtų V. Adamkaus ir D. Kuolio įtraukiami B. Lubys, R. Juozapavičius, R. Sakadolskis ir kt. Taip pat ypatingos kritikos ir nebūtų bei nepagrįstų faktais kaltinimų sulaukė Atviros Lietuvos fondas (pvz., „Diskusijos apie cheminio aborto įteisinimą ir jį sukeliančio vaisto mifepristono registravimą mūsų šalyje prasidėjo prieš keletą metų. Ir ne šiaip, o gana įžūliai už Atviros Lietuvos fondo (ALF) pinigus primetamos diskusijos. (...) Nieko keista, kad dabar tarp aršių cheminio aborto propaguotojų nuolat šmėkščioja tu, kuriuos daugiau ar mažiau „patepė“ ALF pinigai, pavardės.“⁷⁵). Tendencingai ginamas „Vakaro žinių“ drauge su „Respublika“ savininkas V. Tomkus bei puolamas jo skriaudėjas teisėjas A. Cininas leido dar kartą patvirtinti, jog „Respublikos“ leidinių grupės vaidmuo sietinas su puolančiu agresyviu šunimi.

⁷² „Šnipo atostogos“, Ekstra žinios, rugpjūčio 3 d., 2005, P. 2

⁷³ „Rolandas dar jaučiasi didis“, Ekstra žinios, rugsėjo 3 d., 2005, P. 2

⁷⁴ „Komandoras“, Vakaro žinios, liepos 7 d., 2005, P. 2

⁷⁵ „ALF perša piliules žudikes“, Vakaro žinios, balandžio 12 d., 2005, P. 3

Pažymėtina, jog ne tik bulvarai mėgaujasi istorijomis apie herojus ir antiherojus, rimtieji dienraščiai taip pat iškelia tam tikras asmenybes, pavyzdžiui, „Lietuvos rytas“ ne viename numeryje publikavo Zuokų šeimos nelaimių kroniką, kur apie Vilniaus mero kaip politiko nesklaidumus nėra net žodžiu užsiminta, o, atvirkščiai, iškeliami tie faktai, kurie sudarytų palankią nuomonę apie A. Zuoką: „Politiko tvirtinimu, toks sunkus gyvenimas jį užgrūdino. Nuo penktos klasės jis jautėsi tik pats atsakingas už savo gyvenimą (...). A. Zuokas šiuo metu išlaiko savo motiną ir brolių – kas mėnesį jiems perveda pinigų.“⁷⁶ Dienraštis, rodos, liūdi ir solidarizuojasi kartu su mero šeima, apverkdamas jų artimųjų nelaimes (A. Zuoko brolio mirtį, A. Zuokienės sesers savanorišką pasitraukimą iš gyvenimo). Kenčiančio žmogaus – aukos – stereotipas visuomenei patinka, nes sukelia užuojautos jausmą, pritarimą, suvienija. Panašu, jog „Lietuvos rytas“ naudodamasis ir vadovaudamasis tokiu stereotipiniu mąstymu norėjo išprovokuoti simpatijas Zuokų šeimai. Laikraštis mirgėjo A. Zuokienės sesers nuotraukomis, įvairiais komentarais bei giminaičių prisiminimais, o vien 2005 m. gegužės 7 dienos numeryje šiai istorijai buvo skirti bemaž 4 puslapiai. Galbūt tai tėra atsitiktinumas, leidžiantis daryti išvadą, jog „Lietuvos rytas“ simpatizuoja Vilniaus merui, tačiau, kai atsitiktinamai metų laikotarpyje kartojasi, norisi įžvelgti atitinkamą tendencingumą.

Kitas dienraštis „Respublika“ tam pačiam politikui – A. Zuokui – išsako ne vieną priekaištą. Pavyzdžiui, viename numeryje pateiktame interviu su Vilniaus Tarybos nariu V. Martikoniu bandoma kompromituoti sostinės merą V. Martikonio asmeniniais pasvarstymais: „Tai reiškia, kad ir mano kritiką „Rubicon“ grupei atiduoto sklypo klausimu jis taip pat priėmė asmeniškai. Kaip tai suprasti – meras pasijuto asmeniškai šantažuojamas dėl visuomeninių reikalų? Tuomet ir pradėjau galvoti, kad A. Zuokas šiame projekte galbūt turi asmeninių reikalų.“⁷⁷ Kiek toks publikuotas interviu tarnauja objektyvumui, nekyla klausimų, tiesiog tai dar vienas šio dienraščio išpuolis prieš sostinės merą. „Respublika“ A. Zuoką smerkia be išlygų, netgi nežinant visų tikrų faktų ir jų besąlygiško patvirtinimo esant teisingais (pavyzdžiui, aiški užuomina į tai, jog meras – „abonentas“, nors tokio patvirtinimo tuo metu dar nebuvo: „vakar bandant susisiekti su Vilniaus meru Artūru Zuoku netikėtai paaiškėjo atsakymas į iki šiol buvusį keblų klausimą – paskambinus į jo mobilųjį telefoną pasigirdo malonus moteriškas balsas: „Abonentas šiuo metu nepasiekiamas...“⁷⁸), net tada, kai teismo procesas dėl galimos korupcijos sostinės savivaldybėje vis dar tebevyko, vadinasi, nebuvo nuosprendžio, patvirtinančio mero kaltumą. Netgi A. Zuoko šeimos artimųjų nelaimės atveju, „Respublika“ sugeba įgelti mero šeimai ir artimiesiems, mesdama netiesioginius, bet pakankamai aiškiai apeliuotus kaltinimus A. Zuokienės seseriai dėl narkotikų vartojimo, nors šie faktai nebuvo pagrįsti („Mirtis kaip šėtoniškas sapnas“//Respublika, 2005 m. gegužės 7 d., P. 5).

⁷⁶ „Politiko šeimai – dar vienas likimo smūgis“, Lietuvos rytas, gegužės 2 d., 2005, P. 1

⁷⁷ „V. Martikonis: „Lašinio politiką A. Zuokas tikrai išmano“, Respublika, sausio 11 d., 2005, P. 3

⁷⁸ 1 sakiniu, Respublika, birželio 2 d., 2005, P. 1

Kiek netikėtu rakursu „Lietuvos žinios“ tiek visų žiniasklaidos priemonių plaktą dosnųį R. Pakso rėmėją J. Borisovą pateikia kaip perspektyvų ir žymų verslininką. Kalbinamas J. Borisovas sudaro garbingo ir nuoširdaus netinkamu laiku ir netinkamoje vietoje atsiradusio žmogaus išpūdį: „Tapau išmintingesnis. Buvau jaunas ir kvailas, kai lindau į politiką. Tiesa, tuomet net nemaniau, kad lendu į politiką, maniau, kad tik padedu politikui. Buvau naivus idealistas. (...). Atsakykite į klausimą – koks buvo Pakso, kaip prezidento, tikslas? Jo rinkimų programoje buvo surašyta per 120 pažadų – tokių kaip „siekti, stengtis, dėti pastangas“ ir panašiai. Siūliau įrašyti skaičius. Sakiau: „Praeis šimtas dienų, ir žmonės paklaus, ką padarei“. O Paksas atsakydavo: „Pamiršk tu tuos pažadus“. Klausiau: „Ką darysi, kai laimėsi“. Tik numojo ranka: „Pirma reikia laimėti, tada žiūrėsime...“ Aš vos sąmonės netekau. Jis nežinojo, ką darys toliau.“⁷⁹ Matyti, jog verslininko lūpomis kritika nukreipiama į susikompromitavusį ir pašalintą prezidentą Rolandą Paksą, o tokia išraiška paviešinta informacija gali būti „Lietuvos žinių“ tam tikros pozicijos deklaravimas.

Tai, kad „Respublika“ ir „Vakaro žinios“ laikosi vienodų pozicijų rodo jų viešai deklaruojamas priešiškas nusistatymas prieš tam tikrus valdžios asmenis ar politines partijas, be V. Adamkaus, socialdemokratų su A. Brazausku priešakyje, Darbo partijos su V. Uspaskichu, šie leidiniai akivaizdų nepalankumą rodo konservatoriams ir jų lyderiams – R. Juknevičienei (pavyzdžiui, „Mažeikių nafta“ besirūpinanti Seimo narė Rasa Juknevičienė nesiryžo prisipažinti melavusi. (...) R. Juknevičienė (...) dar vis neigia, kad šeima turėjo papildomų pajamų iš „Williams“. Politikė kreipėsi į Seimo etikos sargus ir tikisi, kad šie išskalbs jos mundurą.“⁸⁰) bei A. Kubiliui (pavyzdžiui, „Bręstantys „Mažeikių naftos“ pardavimo reikalai konservatorių Andrių Kubilių erzina kaip raudonas skuduras bulių. Pamatęs, jog „LUKoil“ rimtai pretenduoja tapti „Mažeikių naftos“ šeimininku, A. Kubilius visais frontais puolė atakuoti. Vienas konservatorių puolimo frontas – K. Brazauskienė. A. Kubilius pareiškė „turįs žinių“, jog bendrovės „LUKoil Baltija“ generalinio direktoriaus I. Paleičiko žmona savo valdytas Vilniaus viešbučio „Crowne Plaza“ akcijas „galėjo“ perleisti K. Brazauskienei.“⁸¹).

„Lietuvos ryto“ palankumo ir „Ekstra žinių“ neutralios pozicijos ženklai atitenka Vilniaus merui A. Zuokui (pavyzdžiui, tokia publikacija „Lietuvos ryte“, kuria stengiamasi nukreipti dėmesį nuo A. Zuoko kritikos pereinant į V. Galvono, buvusio R. Pakso bendražygio, puolimą: „Vakar parlamentarams sudarius laikinąją komisiją, kuri aiškinsis įtarimus dėl galimos korupcijos Vilniaus miesto savivaldybėje, iš karto suabejota kai kurių jos narių nešališkumu. Opozicijos atstovams daugiausia įtarimų kilo dėl šios komisijos pirmininko pavaduotoju ketvirtadienį patvirtinto Liberaldemokratų frakcijos nario, nušalintojo prezidento Rolando Pakso bendražygio Vytauto Galvono. (...) Šis parlamentaras A. Zuokui yra ne kartą metęs įvairių kaltinimų.“⁸² Kadangi yra

⁷⁹ „Borisovas: politikoje aš – nulis“, Lietuvos žinios, spalio 2 d., 2005, P. 5

⁸⁰ „R. Juknevičienė klimpsta melo purve“, Respublika, lapkričio 2 d., 2005, P. 1

⁸¹ „A. Kubilius išsitraukė „Crowne Plaza“ kortą“, Vakaro žinios, rugsėjo 30 d., 2005, P. 2

⁸² „Komisijos sudėtis – abejotina“, Lietuvos rytas, gegužės 27 d., 2005, P. 3

žinomas faktas, kad V. Galvonas ir A. Zuokas – priešai, tai tampa aišku, kodėl minėtoje publikacijoje dėmesys kreipiamas ne į komisijos sudarymą, bet į tai, jog komisijoje yra žinomas politinis A. Zuoko priešas. Toks sąmoningas akcentų sudėliojimas virsta subjektyvumu, išryškinančiu palankumą Vilniaus merui.). Tačiau abu dienraščiai sutartinai kritikuoja V. Uspaskichą (pvz., kažkokio slapto neva liudytojo pasakojimu „Lietuvos rytas“ bando sukompromituoti V. Uspaskichą: „Dar iki tampant valdininku man teko susipažinti su energetikos verslo užkulisiais, pažįstamas buvau ir su pačiu ūkio ministru, į valdžią atėjusiu iš dujų verslo. Todėl, vos pradėjus dirbti, buvo aišku, kur V. Uspaskichas deda akcentus. Viena, kas itin krito į akis, buvo sąskaitų suvedinėjimas su buvusiu verslo partneriu, „Dujotekanos“ prezidentu ir „Geonaftos“ valdybos pirmininko pavaduotoju Rimantu Stoniu. Taip pat imtos tramdyti Rusijos ir Vokietijos investuotojų valdomos „Lietuvos dujos“, kurių privatizavimą V. Uspaskichas, taip pat turėjęs interesų, nuolat kritikavo.“⁸³) ir A. Brazauską (pvz., „Specialistų nuomone, visas šou su lenkais – tik mėginimas imituoti rūpestį „Mažeikių nafta“. Lietuva, ne be premjero Algirdo Brazausko rūpesčio, jau seniai sėdi Kremliai paklusnaus „Gazprom“ kišenėje. Neabejojama, kad įmonę „Lietuvos dujos“ jau kontroliuojantis Rusijos gigantas mūsų šalyje valdys ne tik dujų, bet ir naftos rinką.“⁸⁴).

Dienraštis „Lietuvos žinios“ išsiskiria savo ne itin afišuojamu tam tikrų politinių jėgų palankumu ar nepalankumu, tačiau aptikta pozityvių apraiškų socialliberalams, o tiksliau jų lyderiui – Artūriui Paulauskui. Pavyzdžiui, Seimo pirmininko išvykimas rudeniop į Angliją užsienio kalbos tobulinimuisi buvo tas įvykis, kuris leido padaryti tokią išvadą (pvz., pateikiamas gan išsamus gražus pasakojimas apie tai, kaip A. Paulauskas mokėsi, leido laisvalaikį, kur gyveno: „Seimo pirmininkui, Naujosios sąjungos lyderiui Artūriui Paulauskui praėjusį savaitgalį grįžus iš Anglijos, jo aplinkos žmonės jau pirmosiomis dienomis netruko pastebėti akivaizdžią pažangą, kurios parlamento vadovas pasiekė tobulindamas šnekamąją anglų kalbą. Tai patvirtino ir Lietuvoje politikui retsykiais talkinanti anglų kalbos dėstytoja. Dvi savaites savo laisvalaikio anglų kalbai lavinti paskyręs Paulauskas ir pats buvo patenkintas įgytomis žiniomis bei patirtais išpūdžiais.“⁸⁵). Gana skeptiškai „Lietuvos žinios“ kaip ir kiti dienraščiai nusiteikusios Darbo partijos lyderio V. Uspaskicho (pvz., straipsnis „Uspaskicho įvaizdis – nuoširdus naivuolis“//Lietuvos žinios, 2005 m. liepos 29 d., P. 2) atžvilgiu.

Karingomis nuotaikos pasižymintys oponentai „Lietuvos rytas“ ir „Respublika“ 2005 metų laikotarpiu, žinoma, krečiant įvairiems skandalams, tendencingai kartkartėmis suteikdavo sau progą sukritikuoti konkurentą, tik „Lietuvos rytas“ šias teises perduodavo savo bulvariniam klonui „Ekstra žinios“: „Lietuvoje jau keletą dienų iš eilės „Respublikos“ leidinių grupėje spausdinama abejotina kritika, nukreipta prieš G. Sorosą bei su juo susijusių asmenų veiklą. Šia kampanija gali būti suinteresuoti oligarchai, kuriems G. Soroso remiamos įstaigos trukdo ramiai gyventi, sukti nešvarų

⁸³ „Skandalai keitė ir politiko veidą, ir kaukes“, Lietuvos rytas, rugsėjo 10 d., 2005, P. 1

⁸⁴ „Valdžia kvailina šalį“, Ekstra žinios, rugpjūčio 24 d., 2005, P. 3

⁸⁵ „Seimo vadovas Anglijoje dėjosį eiliniu parlamentaru“, Lietuvos žinios, rugpjūčio 3 d., 2005, P. 3

„bizni“. Oligarchams visada neramu, kai kažkas kelia pavojų stabilumui ir iš jų reikalauja veiklos skaidrumo.“⁸⁶ O „Respublika“, ne kartą metusi kaltinimus savo oponentui, nepraleido progos padaryti tai dar kartą: „(...) „Lietuvos ryto“ leidėjo Gedvydo Vainausko ir teisėjo Audriaus Cinino reikalavimu teismai iškėlė baudžiamąsias bylas už kritiką persekiojamiems „Respublikos“ žurnalistams.“⁸⁷ Tai tik vienas iš požymių, kuris parodo, kokiomis taisyklėmis vadovaujasi didieji dienraščiai, ir kokį rezultatą tai duoda – teisingas ir nešališkas žinias ar iškreiptą ir šališką informaciją. Skandalai padeda atskleisti tokias tendencijas, kurios ramiu laiku būtų kur kas mažiau pastebimos, todėl 2005 metų laikotarpis, pilnas skandalų, parodė įvairias tendencijas skirtingais rakursais skirtinguose dienraščiuose.

5.5. Tendencingi pasisakymai

Dienraščių analizė parodė, kad „Lietuvos rytas“ 2005 metų laikotarpiu savo korespondencijose tendencingai pateikdavo gynybinius A. Zuoko pasisakymus (pavyzdžiui, tokia mero citata – „Visuomenė verčiama abejoti ne tik tai mano, bet ir mūsų visų sprendimais. Puikiai žinote, kad visi sprendimai dėl miesto plėtros buvo priimami gavus tarybos daugumos pritarimą“⁸⁸). Taip pat pastebėta tendencija, jog dažniau išreikšti savo nuomonę „Lietuvos rytas“ suteikia Seimo opozicijos atstovams, o pasisakantys valdančiosios koalicijos politikai pristatomi kaip antipatiški opozicijos priešininkai. Gal ir keista tokia taktika, tačiau neesant antipatijos priešpriešai, neišryškės tikrosios simpatijos, todėl tokių priešpriešų sugretinimas – tikslingas žingsnis sustiprinti simpatijų įspūdį. „Respublika“, atvirkščiai „Lietuvos rytui“, ėmėsi itin stipriai kritikuoti merą, cituoti su mero interesais susikirtusių asmenų žodžius (pavyzdžiui, pateikiamas interviu su Vilniaus Tarybos nariu V. Martikoniu, kuris meta šešėlį ant A. Zuoko: „(...) mano kritiką „Rubicon“ grupei atiduoto sklypo klausimu jis taip pat priėmė asmeniškai. Kaip tai suprasti – meras pasijuto asmeniškai šantažuojamas dėl visuomeninių reikalų? Tuomet ir pradėjau galvoti, kad A. Zuokas šiame projekte galbūt turi asmeninių reikalų.“⁸⁹). Tokie pasisakymai orientuoja laikraščio skaitytojus į vienpusišką nuomonę. Tad ima susidaryti sąmoningai skleidžiamo subjektyvumo, pereinančio į tendencingumą, vaizdas, tik abu dienraščiai pasirinko skirtingas kryptis: vienas ėmėsi ginti A. Zuoką, o kitas – merą kritikuoti. Šiuo atveju amžini konkurentai „Lietuvos rytas“ ir „Respublika“ pasirinko skirtingas pozicijas ir, matyt, neatsitiktinai, dėl kažkokių viešai niekuomet nedeklaruojamų interesų.

Nuomonių skiltyse labai aiškiai gali atsispindėti, kuris dienraštis ką kritikuoja, kuris ką aukština, pavyzdžiui, „Respublikoje“ R. Grinevičiūtės pasisakymai, kaip ir pačio dienraščio, suponuoja tendencingą ir Prezidentui V. Adamkui bei konservatoriams nepalankią nuomonę

⁸⁶ „Tikslas - išvyti“, Ekstra žinios, lapkričio 17 d., 2005, P. 3

⁸⁷ „Lietuva – dvejopų standartų valstybė“, Respublika, spalio 27 d., 2005, P. 1

⁸⁸ „Vilniaus tarybą užklupo netikėtas mero iššūkis“, Lietuvos rytas, birželio 23 d., 2005, P. 2

⁸⁹ „V. Martikonis: „Lašinio politiką A. Zuokas tikrai išmano“, Respublika, sausio 11 d., 2005, P. 3

(pavyzdžiui, „(...) dėl tų visų valdiškos medicinos baisių konservatorių ir V. Adamkui galvos neskauda. Jiems rūpi ta medicinos sritis, pro kurią sunkiasi dideli pinigai.“⁹⁰), „Lietuvos žiniose“ A. Paleckio kritiški pasisakymai, kaip ir pačio dienraščio, nuteikia skaitytoją prieš KGB rezervistą VSD vadovą A. Pocių (pavyzdžiui, „Šuolis iš KGB rezervo į VSD vadovus – įrašo Guinnesso rekordų knygoje vertas fenomenas ir paradoksalus tęstinumas. Nesolidu kažkaip. Ir paaiškėja tai, lyg tyčia, sausio tryliktosios išvakarėse. Neabejotina, kad Arvydas Pocius yra profesionalas. Jis galėtų eiti kad ir kiek žemesnes pareigas, nebūti VSD vadovu. Tai būtų bene garbingiausia išeitis.“⁹¹). Dienraščiai tokiu būdu bando manipuliuoti auditorija, įteigdami jai, kas yra „blogas“, o kas – „geras“. Tačiau nuomonės, aiškiai atskirtos kaip tokios, neprieštarauja objektyvumo nuostatai, jos negali būti analizuojamos kaip informacija, todėl didesnis dėmesys nuomonių skyriams nebuvo kreipiamas, nes neatskleistų tokio nešališkumo/šališkumo, kuris turėtų būtų suprantamas aktualijų ir naujienų rubrikose.

Pažymėtina, jog „Vakaro žinios“ yra išlaikiusios palankumą pašalintajam prezidentui Rolandui Paksui, nes laikraštyje kartas nuo karto kartojasi R. Pakso pasisakymai straipsniuose (pavyzdžiui, pateikiamas interviu su R. Paksu, kur jis dalinasi mintimis, kaip per tuo metus, kai jis buvo pašalintas iš šalies vadovo posto, pasikeitė jo asmeninis ir valstybės gyvenimas, be to, balandžio 6 d. publikacijoje yra, rodos, niekuo nepasižymintis sakinytis, tačiau parodantis palankumą buvusiam prezidentui, kuris teigia, esą prieš metus R. Paksas buvo priverstas pasitraukti iš šalies vadovo posto), kreipimaisi (pavyzdžiui, „Liberalų demokratų partija kviečia visas politines partijas šiomis dienomis, kai yra paskelbtas gedulas dėl Popiežiaus Jono Pauliaus II mirties, nesivelti į nesutarimus, konfrontaciją, susilaikyti nuo kaltinimų oponentams, ižėdinėjimų, piktžodžiavimo ir netolerancijos.“⁹²), sveikinimai, pavyzdžiui, jaunimui su mokslo metais, šalies gyventojams Kalėdų proga ir pan. Atrodytų keista, jei nebūtų žinomas faktas, jog R. Pakso prezidentavimo laikais kilęs skandalas nebūtų išryškinęs tam tikrų paralelių: „Respublika“ ir „Vakaro žinios“ akivaizdžiai palaikė vadovą R. Paksą, o „Lietuvos rytas“ akivaizdžiai kritikavo ir engė.

5.6. Nuotraukų komentarai ir tendencingumas

Dienraščių analizė parodė, jog ne tik antraštės, paantraštės, patys tekstai, bet ir nuotraukų komentarai (paantraštės) gali suponuoti tam tikrą tendencingą poziciją arba tiesiog sustiprinti sąmoningai kritišką, t.y. šališką požiūrį, kuris atskleidžiamas antraštėse. Pastebėtina, kad skaitytojas pirmiausia dėmesį atkreipia į antraštę, tada perskaito paantraštę, o paskui perskaito ir nuotraukos komentarą. Tad šie trys elementai yra labai svarbūs manipuliuojant skaitytojus, ir jie, beje, yra esminiai, dėl kurių asmuo skaitys arba neskaitys viso teksto-publikacijos.

⁹⁰ „Farmacinė „lalaila“, Respublika, rugpjūčio 5 d., 2005, P. 6

⁹¹ Nuomonių parkas, Lietuvos žinios, sausio 17 d., 2005, P. 4

⁹² Vakaro žinios, balandžio 6 d., 2005, P. 2

Dienraščių nuotraukų komentaruose tendencingai kritikuojami, dažnai su ironijos ar net sarkazmo gaidele, atskiri politikai: „Lietuvos ryte“ – „Taip atrodo Kauno technologijos universitete saugoma V. Uspaskicho diplomo kopija. Jau iš pirmo žvilgsnio kyla abejonių: ar gali prestižinė Maskvos aukštoji mokykla išduoti tokį negrabiai surašytą dokumentą?“⁹³, „Respublikoje“ – „KGB rezervisto dėmės niekaip nenusiplaunantis Antanas Valionis pastaruoju metu ėmė trykšti patriotizmu“⁹⁴, „Lietuvos žiniuose“ – „„Darbiečių“ sąskrydžiui „dirigavo“ lyderis Viktoras Uspaskichas“⁹⁵, „Ekstra žiniuose“ – „Televizija įdomiau už žmones. Tokį požiūrį išduoda šis į televizorių įbestas Adamkaus žvilgsnis.“⁹⁶ (iš nuotraukos neaišku, kur V. Adamkus žiūri, nes jo žiūrėjimo objektas nėra užfiksuotas), „Vakaro žiniuose“ – „Gali būti, kad Vladas Adamkus netrukus jau nebetipens iš užsakyto lėktuvo, o išdidžiai žengs iš savo paties prezidentinio orlaivio“⁹⁷ Kaip matyti iš komentarų, negatyviai dienraščiai yra nusiteikę prieš Darbo partijos atstovą V. Uspaskichą, socialliberalą A. Valionį, Prezidentą V. Adamkų, žinoma, čia pateikti tik keletas iš daugelio kritikuojamų asmenų. Taigi fotografijų komentarai dienraščiuose šalia antraščių, paantraščių ir publikacijų turinio padeda kurti atitinkamą tendencingumą, sustiprina kritiką, ir tai nulemia šališką dienraščių poziciją.

5.7. Publikacijų šaltinių anonimiškumas

Nacionalinių dienraščių analizė parodė, jog laikraščiai pakankamai dažnai pateikia neidentifikuotus, neaiškius, neįvardintus, vadinasi, ir nepatikimus šaltinius. Tendencingas neaiškių šaltinių deklaravimas leidžia manyti, kad dienraščiai, o svarbiausia rimtaisiais ir kokybiniais save laikantys „Lietuvos rytas“, „Respublika“ ir „Lietuvos žinios“, nėra objektyvūs ir patikimi. Pateikiamų šaltinių anonimiškumas gali būti sietinas su neprofesionalumu ar suinteresuotumu būtent taip, o ne kitaip daryti. Pavyzdžiui, „Lietuvos rytas“ gindamas A. Zuoką bandė sumenkinti šalies vadovo V. Adamkaus žodžius: „Pirmasis prezidento pareiškimas, netiesiogiai siūlant Vilniaus merui trauktis iš posto, nuskambėjo šių metų birželį. Italijoje tuo metu atostogavusiam A. Zuokui jis buvo irgi netikėtas. „Lietuvos ryto“ žiniomis, merui grįžus iš atostogų, prezidentas nedelsdamas susisieikė su juo telefonu ir bandė švelninti situaciją aiškindamas, kad jo žodžius žiniasklaida interpretavo neteisingai.“⁹⁸ Kyla neaiškumų dėl tokio šaltinio, galbūt iš tikrųjų „Lietuvos ryto“ žinios nėra patikimos, tad kodėl reikėtų patikėti tokia pateikta versija? Kitoje publikacijoje pastarasis dienraštis, gilindamasis į premjero A. Brazausko žmonos viešbučio finansinius reikalus, pateikė visą virtinę nerimtų šaltinių: „Lietuvos ryto“

⁹³ „Įtarimai dėl ministro diplomo neišsisklaido“, Lietuvos rytas, birželio 15 d., 2005, P. 1

⁹⁴ „A. Valionis ėmė diktuoti ministrams“, Respublika, kovo 23 d., 2005, P. 2

⁹⁵ „Dovana partiečiams – diplomo dublikatas“, Lietuvos žinios, rugpjūčio 8 d., 2005, P. 2

⁹⁶ „Adamkaus širdis nesuvirpėjo“, Ekstra žinios, spalio 12 d., 2005, P. 3

⁹⁷ „Skraidys kaip ponas“, Vakaro žinios, balandžio 7 d., 2005, P. 2

⁹⁸ „Prezidentui – griežtas mero atkirtis“, Lietuvos rytas, liepos 2 d., 2005, P. 1

konsultavusio specialisto teigimu, vertinant tik „Draugystės“ turta, jį būtų galima parduoti už 7 mln. litų. (...). *Pasak specialistų*, niekas nedraudžia vadovams skolinti savo lėšų įmonei. Tačiau toks žingsnis gali reikšti, jog bendrovė pritrūko pinigų darbuotojų atlyginimams ar kitoms reikmėms. Todėl vadovai suskubo gelbėti situaciją nuosavomis lėšomis. (...). *Kai kurių specialistų teigimu*, įvertinus „Crowne Plaza“ slegiančias skolas, 38 proc. Akcijų paketas vargu ar vertas bent 3 mln. litų. (...). *Vienas nekilnojamojo turto ekspertas* „Lietuvos rytui“ pusiau rimtai, pusiau juokais teigė, kad Brazauskų šeimai dabar – labai atsakingas metas. Reikia rūpintis ir „Mažeikių naftos“ akcijų pardavimu, ir viešbučio reikalais.“⁹⁹ Visiškai nerimtai atrodo kažkokie specialistai ir ekspertas, todėl verčia manyti, kad straipsnis parašytas bandant bet koku būdu sukompromituoti K. Brazauskienę ir jos viešbutį, o tuo pačiu sukritikuoti premjerą A. Brazauską ir duoti peno nepagrįstoms kalboms. Labai panašiai aliejaus į ugnį norima įpilti kritikuojant kitą asmenį – skandalais pagarsėjusį Darbo partijos lyderį, tuometinį ūkio ministrą Viktorą Uspaskichą: „*Šaltinių teigimu*, mintis apie tai, kad V. Uspaskichui derėtų išbandyti jėgas Vilniuje, buvo šmėkštelėjusi ir Darbo partijos vadovybei aptariant artimiausių kelerių metų politinės veiklos strategiją.“¹⁰⁰

„Respublikos“ dienraštis žongliuoja neva „patikimais šaltiniais“, tačiau toks informacijos pateikimas leidžia daryti išvadą, jog tai yra daroma sąmoningai, norint sukurti sensacingą medžiagą skaitytojui: „Valstybės saugumo departamento vadovas Arvydas Pocius dėlioja plusus ir minusus – sprendžia, ar verta laikytis posto, teigia „*Respublikos*“ šaltiniai specialiose tarnybose. Kalbama, kad užkulisiuose jau pasigirdo svarstymai, kas pakeis KGB rezervistą VSD generalinio direktoriaus poste. *Patikimi šaltiniai* pranešė, kad pats A. Pocius ketina pasitraukti ir jau vyksta naujojo įpėdinio paieškos. (...). *Patikimi šaltiniai* „Respublikai“ sakė, kad saugumiečiams karčią šypseną kelia vadovo postringavimai, kad jis nežinojo apie įtraukimą į rezervą.“¹⁰¹ Kitoje „Respublikos“ publikacijoje kritikos dozė neaiškių šaltinių pagalba nukreipta V. Adamkui: „Politikos kuluaruose kalbama, jog prezidento pagrindinius akcentus sudėliojo politologai Lauras Bielinis, Raimundas Lopata, Leonidas Donskis ir buvęs prezidento patarėjas Darius Kuolys. (...) *šaltiniai tvirtina*, jog būtent šie asmenys net parašė kalbą, kuri buvo slepiama nuo vidaus politikos grupės patarėjo Dariaus Gudelio ir dešiniąja prezidento ranka vadinamo užsienio grupės patarėjo Edmino Bagdono. (...). *Šaltinių teigimu*, prezidento per televizijas pasakyta kalba Prezidentūroje sukėlė nemenką sąmyšį, nes dalis patarėjų mano, kad šalies vadovas tapo kai kurių politinių jėgų interesų įrankiu.“¹⁰² Nebūtų teisinga teigti, jog toks anoniminių šaltinių informacijos pateikimas tėra atsitiktinumas, tikslingiau būtų teigti – sąmoningas šališkumo pavidalas, beje, tendencingas.

⁹⁹ „Aukštas premjero žmonos viešbutis – duobėje“, Lietuvos rytas, spalio 15 d., 2005, P. 3

¹⁰⁰ „Kėdainių tėvas dairosi į Vilnių“, Lietuvos rytas, spalio 17 d., 2005, P. 2

¹⁰¹ „A. Pociui apkarto VSD vadovo postas?“, Respublika, kovo 8 d., 2005, P. 2

¹⁰² „V. Adamkus tapo interesų grupių įrankiu“, Respublika, birželio 4 d., 2005, P. 2

Dienraščio „Lietuvos žinios“ publikacijose taip pat apstu neidentifikuotų šaltinių. Labai dažnai minimi LŽ šaltiniai: „*LŽ šaltinių teigimu*, Vyriausybės vadovas prezidento prašė viešai jį užtarti – galbūt kreiptis į visuomenę per televiziją, taip pat kalbėtis su konservatoriais, kad šie atsisakytų pažadų, ir toliau siekti, kad tyrimas dėl premjero žmonos Kristinos Brazauskienės viešbučio privatizavimo būtų pradėtas.“¹⁰³ arba, pavyzdžiui, „Nors anksčiau buvo užsimenama, kad Uspaskichui nepalankių sprendimų atveju DP gali pasitraukti iš valdančiosios koalicijos, po pastarojo skandalo, *pasak LŽ šaltinių*, partijoje pabrėžiama būtinybė išlaikyti pozicijas Seime ir Vyriausybėje. Kaip teigiama, skamba atsargūs svarstymai, kas galėtų iš Uspaskicho perimti ministro postą.“¹⁰⁴ „Lietuvos žinios“ naudojami ir gerai informuotų šaltinių paslaugomis: „Vis dėlto, *LŽ duomenimis*, Uspaskicho pozicijos nėra labai tvirtos. *Gerai informuotų šaltinių duomenimis*, prieš kelias dienas ir prezidentą, ir Seimo pirmininką pasiekė specialiųjų tarnybų surinkta informacija apie ministro veiklą.“¹⁰⁵ Iš tikrųjų tokia neįtikinamų šaltinių skleidžiama informacija gali skaitytojus suklaidinti, o akylesnį skaitytoją netgi supykdyti. Tokia rimtųjų dienraščių taktika byloja, jog nepatikrintais faktais, interpretuota ir šališka medžiaga remiasi ne tik bulvariniai leidiniai. Galima daryti prielaidą, esą tai dar vienas iš supanašėjimo požymių, kuris padeda naikinti takoskyrą tarp bulvarų ir rimtųjų dienraščių.

5. 8. Statistinis dviejų temų tendencingumo pagrindimas

Norint, kad akivaizdžiau atsispindėtų tam tikros tendencijos, buvo suskaičiuotos kiekvieno dienraščio 2005 metų gruodžio mėnesio publikacijos, kuriose kalbama apie A. Zuoką:

„Lietuvos rytas“	„Respublika“	„Lietuvos žinios“	„Ekstra žinios“	„Vakaro žinios“
10	11	8	8	7

Kaip matyti, tarp „Respublikos“ ir „Vakaro žinių“ yra didžiausias atotrūkis, t.y. pirmasis dienraštis keturių publikacijų skaičiumi lenkia antrąjį. „Lietuvos žinios“ ir „Ekstra žinios“ paskelbė po lygiai publikacijų apie Vilniaus merą – 8, o „Lietuvos rytas“ – 10. Tačiau publikacijų, kalbančių tik apie A.Zuoko susiejimą su „abonentu“, yra mažiau: „Lietuvos ryte“ – 6, „Respublikoje“ – 9, „Lietuvos žiniose“ – 8, „Ekstra žiniose“ – 5, „Vakaro žiniose“ – 6:

„Lietuvos rytas“	„Respublika“	„Lietuvos žinios“	„Ekstra žinios“	„Vakaro žinios“
1. 12 02	1. 12 05	1. 12 02	1. 12 02	1. 12 02

¹⁰³ „Valdžios olimpe – gelbėjimo operacija“, Lietuvos žinios, lapkričio 17 d., 2005, P. 2

¹⁰⁴ „Ministro likimas kybo ant plauko“, Lietuvos žinios, birželio 16 d., 2005, P. 2

¹⁰⁵ „Virš ministro galvos kaupiasi debesys“, Lietuvos žinios, gegužės 20 d., 2005, P. 2

„Balsų dauguma abonentu išrinktas A. Zuokas“	„Artūriui Zuokui slysta iš rankų mero abonentas“	„Seimo komisija pirštu bedė į Zuoką“	„A. Zuokas oficialiai įvardytas „abonentu“	„Komisija: „abonentas“ – tai A. Zuokas“
2. 12 03 „Vilniaus merą klibina ir valstybės vadovai“	2. 12 06 „Seimas nesiklausys A. Zuoko pokalbių“	2. 12 03 „Bus bandoma nuversti Vilniaus merą“	2. 12 07 „A. Zuokui – Seimo smūgis“	2. 12 06 „Abonento“ pokalbių parlamentarai neišgirs“
3. 12 06 „Abonentas“ – ne tik politikų taikiklyje“	3. 12 07 „Seimas linkęs Abonentu pakrikštyti A. Zuoką“	3. 12 07 „Parlamentarai linkę pasmerkti Zuoką“	3. 12 08 „A. Zuokas ramybės ieško Švedijoje“	3. 12 07 „Seimas A. Zuoką narstys po kaulelį“
4. 12 08 „Opozicija neketina A. Zuoko palikti ramybėje“	4. 12 09 „Socialdemokratai loš Abonento korta“	4. 12 08 „Vilniaus taryba siūlo Zuokui trauktis“	4. 12 09 „Seimas apsisprendė“	4. 12 08 „A. Zuoką priešininkai klibina iš kėdės“
5. 12 09 „Net garsus Seimo žodis gali nepavirsti kūnu“	5. 12 17 „A. Zuokui – naujas ultimatumas“	5. 12 09 „Zuoko šalininkai Seimą kaltina sąmokslu“	5. 12 20 „Siūlo atsistatydinti“	5. 12 09 „Abonento“ istorijoje – taškas. Ar paskutinis?“
6. 12 10 „Sostinės meras sulaukė ne tik smūgių, bet ir paramos“	6. 12 20 „Spaudimas Artūriui Zuokui vis didėja“	6. 12 10 „Vilniaus savivaldybėje – parašų karas“		6. 12 20 „K. Masiulis vėl klibina A. Zuoko kėdę“
	7. 12 21 „A. Zuokas įkyrėjo net bendražygiams“	7. 12 20 „Zuokas galvos“		
	8. 12 22 „A. Zuoko teismas atidėtas“	8. 12 22 „Zuoko teismas vasarį“		

	9. 12 21 „Metų žmogus – Vilnių valdantis Abonentas“			
--	--	--	--	--

Iš publikacijų antraščių išaiškėja, jog daugiausiai gruodžio mėnesį publikacijų paskelbusi „Respublika“ skaitytojus apie A. Zuoką ne tik informuoja, bet ir politiką kritikuoja. „Lietuvos rytas“ bene visas publikacijas apie merą pateikė neutralias, kaip ir „Ekstra žinios“ bei „Lietuvos žinios“, o štai „Vakaro žinios“, pritardamos „Respublikai“, informaciją sumaišo su kritika. Tokia šios temos gruodžio mėnesio statistika tik patvirtino 2005 metais pasirodžiusių publikacijų apie A. Zuoką nagrinėtuose dienraščiuose vyraujančias tendencijas.

Taip pat buvo suskaičiuotos 2005 metų gruodžio mėnesio publikacijos, kuriose kalbama apie A. Brazauską ir ikiteisminį procesą apie „Draugystės“ viešbučio privatizavimą:

„Lietuvos rytas“	„Respublika“	„Lietuvos žinios“	„Ekstra žinios“	„Vakaro žinios“
6	3	5	5	2

Čia išryškėja tendencija, jog „Lietuvos rytas“ daugiausiai informavo apie procesą, sietiną su premjero A. Brazausko šeimos verslu, „Lietuvos žinios“ ir „Ekstra žinios“ labai panašiai kaip ir „Lietuvos rytas“ atspindėjo šį įvykį, o štai „Respublika“ ir „Vakaro žinios“ itin mažai kreipė dėmesį į ikiteisminį „Draugystės“ privatizavimo tyrimą.

„Lietuvos rytas“	„Respublika“	„Lietuvos žinios“	„Ekstra žinios“	„Vakaro žinios“
1. 12 06 „Draugystės“ byloje – liudininkų apklausos“	1. 12 08 „Draugystės“ istorijoje – garsenybių apklausos“	1. 12 06 „Apklausia liudytojus“	1. 12 08 „Liudys“	1. 12 09 „Draugystės“ audito nebus“
2. 12 08 „Brazauskieneį apklausė slapta“	2. 12 13 „A. Brazauskas išgyveno prokurorų apklausą“	2. 12 13 „Premjeras iš prokurorų laukia kalėdinės dovanos“	2. 12 09 „Brazauskai nesusigauo savo turtuose“	2. 12 13 „A. Brazauskas apklaustas, eilėje – G. Vagnorius ir A. Kubilius“
3. 12 09	3. 12 23	3. 12 15	3.12 13	

„Premjeras dar nusiteikęs dirbti“	„Draugystės“ bylos likimą lems specialistų išvados“	„Kubilius liudijo“	„A. Brazauskas davė parodymus“	
4. 12 13 „Į prokuratūrą – pirmą kartą“		4. 12 17 „Nepalankus prisiminimas“	4. 12 15 „Kubilius: „Nuliūdinau prokurorus“	
5. 12 17 „Ryšėja A. Brazausko pėdsakas“		5. 12 21 „Liudijo Vagnorius“	5. 12 17 „Jis prašė „Draugystės“	
6. 12 21 „Buvęs premjeras ir liudijo, ir pamokslavo“				

Iš pastarojo pavyzdžio publikacijų antraščių išaiškėja, jog daugiausiai gruodžio mėnesį paskelbęs „Lietuvos rytas“ skaitytojus apie A. Brazauską ir su juo susijusią „Draugystės“ viešbučio privatizavimo istoriją pakankamai neutraliai informuoja, kritika jei ir yra, tai nepastebima. Panašia gaida kaip ir „Lietuvos rytas“ publikacijas pateikia ir „Lietuvos žinios“. „Respublika“ ir „Vakaro žinios“ į šį reikalą žiūrėjo kiek kritiškiau, tačiau visiškai nedidelis publikacijų skaičius byloja apie šių dienraščių atsiribojimą. „Ekstra žinios“ skyrė kur kas daugiau dėmesio ir tai matyti iš publikacijų, kurios buvo publikuotos pačiuose pirmuosiuose puslapiuose su didelėmis antraštėmis ir kritine informacija. Šia tema gruodžio mėnesio statistika taip pat patvirtino 2005 metais pasirodžiusių publikacijų nagrinėtuose dienraščiuose vyraujančias tendencijas, tik kiek silpniau dėl mažesnio publikacijų skaičiaus, nei rodo pavyzdys su A. Zuoku.

5.9. Esminės tendencijos, išryškėjusios per 2005 metų laikotarpį

Analizuojant nacionalinius dienraščius dėl kritikuojamų atitinkamų politinių asmenų ar politinių partijų susidaro pakankamai aiškus vaizdas, atspindintis tam tikras simpatijas ir antipatijas. Štai iškilę skandalai (dėl V. Uspaskicho interesų konflikto ir aukštojo mokslo diplomo, taip pat dėl A. Zuoko interesų konflikto bei dėl galimos korupcijos sostinės savivaldybėje, dėl KGB rezervistų, dėl A.

Brazausko žmonos verslo ir kt.) išryškino tokias tendencijas, kurios leido suprasti, jog „Lietuvos rytas“ palankiausiai vertina Vilniaus merą Artūrą Zuoką, socialliberalus ir A. Paulauską, nenoriai, jei ir reikia, kritikuoja konservatorius, nes Tėvynės sąjungai su A. Kubiliumi priešakyje rodomi tam tikri palankumo ženklai, daugiausiai kritikos skandalų metu teko V. Uspaskichui ir jo vadovaujamai Darbo partijai, taip pat nemažai nepalankumo rodyta socialdemokratų lyderiui A. Brazauskui. Beje, verta pažymėti, jog iš esmės visi dienraščiai A. Brazausko atžvilgiu yra nusiteikę gana skeptiškai, nepalankiai ir ironiškai, išskyrus kai kurias publikacijas „Lietuvos žiniose“, kurios leidžia manyti, kad socialdemokratų lyderio veiksmai yra vertinami teigiamai. „Respublika“, pasižymėjusi kaip puolanti arši kritikė, tendencingai afišavo savo didžiulį nepalankumą Vilniaus merui A. Zuokui, šalies Prezidentui V. Adamkui ir konservatoriams, negatyvų požiūrį į A. Brazauską, A. Paulauską, tačiau pakankamai pozityviai šis dienraštis vertina K. Prunskienę, kas buvo matyti skandalo dėl paviešinto šios politikės siuntinio metu. „Vakaro žinių“ simpatijos ir antipatijos bemaž atitinka „Respublikos“ deklaruojamas pozicijas, tik dar stipriau jaučiamas palankumas R. Paksui, kurio sveikinimai ir komentarai kartkartėmis viešinami šiame dienraštyje. Kitas bulvarinio pobūdžio leidinys „Ekstra žinios“ galima sakyti atliepia „Lietuvos ryto“ pozicijas, išskyrus tai, kad šalies vadovas V. Adamkus yra kritikuojamas, o mero atžvilgiu laikosi daugiau neutralios pozicijos. Bene sunkiausia buvo atpažinti „Lietuvos žinių“ deklaruojamus palankumo ženklus, tačiau išryškėjo pozityvus požiūris į socialliberalus, tarp kurių A. Valionis ir A. Paulauskas, galima buvo aptikti palankumo ženklų A. Brazauskui, nemažai kritikos V. Uspaskichui, priekaištaujama V. Adamkui bei A. Zuokui. Tai yra esminės tendencijos, kurios skandalų apsuptyje išryškėjo per 2005 metų laikotarpį.

IŠVADOS

Tyrimas atskleidė, jog nacionaliniai dienraščiai „Lietuvos rytas“, „Respublika“, „Lietuvos žinios“, „Ekstra žinios“ ir „Vakaro žinios“ yra tendencingi atitinkamų valdžios asmenų ar politinių partijų atžvilgiu. Nagrinėjant rimtuosius ir bulvarinius leidinius atskleista, kaip jie linkę vieni su kitais supanašėti. Be to, kad juos jungia nacionalinio masto dienraščių kaip tokių sąvoka, šiandien Lietuvoje tarp šių dviejų skirtingų tipų leidinių nėra ryškios takoskyros.

Per 2005 metų laikotarpį iškilo ne vienas skandalas, kuriuos aprašė nagrinėjamieji dienraščiai. Būtent skandalų metu itin išryškėdavo palankumo ir nepalankumo pozicijos, besąlyginės kritikos ar ironijos apraiškos ir panegirika. Pernelyg sarkastiškai ir neetiškai dienraščiai laviravo tarp visuomenei jautrių temų ir politikų autoriteto, pastaruosius viešai menkindami. Taip pat leidiniai, žemindami autoritetus, kurstydami neapykantą ar net atvirai tyčiodamiesi, parodė nepagarbą ir paprastiems žmonėms, savo skaitytojams. Išaiškėjo, kad dienraščių antraštės ir paantraštės labai iškalbingos, kryptingos kažkieno naudai ar nenaudai. Vadinamų rimtųjų dienraščių antraštės santūresnės lyginant su rėksmingais bulvarinių dienraščių pavadinimais. Pastebėti besikartojantys neatitikimai tarp antraščių ir publikacijų turinio.

Dienraščiuose tendencingai pasisako ar cituojami tam tikri asmenys, pastaruosius cituodami dienraščiai tik patvirtino savo subjektyvias pozicijas, taip iškreipdami objektyvumo esmę ir, žinoma, nusižengdami žiniasklaidos moralės principams. Bandydami išlaikyti laikraščiuose nuomonių įvairovę, pusiausvyrą ir taip apgauti skaitytoją tariamu nešališkumu nepavyko, nes ne visada dienraščiuose buvo pateikiamos skirtingų stovyklų lygiavertės nuomonės.

Fotografijų komentarai įrodė, jog tendencingą straipsnį sudaro ne tik antraštės, paantraštės ir tekstas, bet ir nuotraukų komentarai. Taip pat nustatyta, jog dienraščiai piktnaudžiauja anoniminių, neidentifikuotais šaltiniais, sudarydami dar vieną prielaidą įtarti juos esant subjektyviais. Dienraščiai varijuoja neįrodytais, išpūstais faktais, įtikinėja auditoriją anoniminių šaltinių pasakotomis istorijomis, pateikia savo kandžius komentarus, interpretuotas tiesas.

Statistinis tendencingumo pagrindimas, remiantis dviem skandalus sukėlusiomis temomis, tik patvirtino analizuotų dienraščių tendencingumą palankumo/nepalankumo atžvilgiais.

Akivaizdžiai šališkos pozicijos dienraščiuose atskleidė, jog objektyvumas nagrinėtiems leidiniams nėra tas orientyras, kuriuo vadovaujamasi. Nepaisoma visuomenės interesų, o pataikaujama smalsios minios interesui. Idėja – vardan piliečių – nevyystoma, atvirksčiai, tenkinami savininkiški interesai, siekiama politinių ar ekonominių tikslų.

Tad, atrodo, analizuotos spaudos straipsniuose subjektyvumas, perėjęs į tendencingumą, aiškiai persvėrė savo naudai.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. Biržiška, Vacl. Iš lietuviškosios laikraštijos praeities//Bibliografijos žinios Vilnius, 1997.
2. Bulota, J. Periodinės spaudos raida Lietuvoje//Žurnalisto žinynas. Kaunas, 1992.
3. Curran, J. Mass Media and Democracy: A Reappraisal.
4. Dabartinis lietuvių kalbos žodynas. V., 1972.
5. Daugirdaitė-Sruogienė, V. Lietuvos istorija. Vilnius, 1990.
6. Dennis, E. E., Merrill, J. C. Pokalbiai apie žurnalistiką. V., 1997.
7. Dirvonaitė, D. Lietuviškos pramoginės (bulvarinės) periodikos atgimimas// Naujosios žiniasklaidos formavimasis Lietuvoje (1988-1998 m.). Vilnius, 2000.
8. Gurevitch, M., Blumler, J. Political Communication Systems and Democratic Values
9. Interneto dienraštis Bernardinai.lt [interaktyvus]. [žiūrėta 2005 sausio 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/index.php?s_id=173&exp=1&n_id=2313>.
10. Yasuhiro, Inoue, Yoshiro, Kawakami. Factors influencing Tabloid News Diffusion: Comparison with Hard News, 2004.
11. Juozapavičius, Rytis. Politinė reklama ir žiniasklaidos korupcija [interaktyvus]. [žiūrėta 2005 gegužės 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://politika.osf.lt/Kiti/dokumentai/PasleptaReklama/Juozapaviciaus.pdf>>.
12. Keliuotis, J. Žurnalistikos paskaitos. K., 2000.
13. Knygų, žurnalų ir laikraščių leidyba [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.std.lt/lt/pages/view/?id=1343>>.
14. Laisvas ir nepriklausomas informacinis portalas Straipsniai.lt [interaktyvus]. [žiūrėta 2005 sausio 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.straipsniai.lt/print.php?id=5782>>.
15. Laučius, Vladimiras. Trys būsenos: augimas, sąstingis, nuosmukis; verslas, žiniasklaida ir politika [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2006 m. balandžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/index.php?894191875>>.
16. McLuhan, M. Kaip suprasti medijas. Žmogaus tęsiniai. V., 2003.
17. Medelis, Linas V. Žiniasklaida, kaip grėsmė demokratinei sistemai (I) [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 balandžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/index.php?544331415>>.
18. Naujosios žiniasklaidos formavimasis Lietuvoje (1988-1998 m.). Vilnius, 2000.
19. Navickas, Andrius. Nugrimuotas pasaulis [interaktyvus]. [žiūrėta 2005 sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/atodangos/20030328/04.html>>.

20. Raila, B. Nuo vakarykštės iki rytdienos: tautos laisvėjimo vaivorykštė. Vilnius, 1996.
21. Randall, D. Universalus žurnalistas. Amsterdam, 1998.
22. Tarptautinių žodžių žodynas. V., 1999.
23. Tik varlės yra laisvos nekvarkti//Žurnalistų žinios, 2005, Nr. 7-8.
24. Urbonas, V. Lietuvių laikraštis. Nuo seniausių laikų iki mūsų dienų. Vilnius, 1997.
25. Urbonas, V. Lietuvos žurnalistikos istorija. Klaipėda, 2004.
26. Urbonas, V. Žurnalistikos pagrindai. V., 1992.
27. Urbonas, V. Žurnalistikos teorija. Klaipėda, 2005.
28. Vaišnys, A. Profesionalioji žurnalistika. Įvadas. V., 1992.
29. Vaišnys, A. Spauda ir valstybė 1918 – 1940 m. Vilnius, 1998.
30. Visuomenės informavimo įstatymas [interaktyvus]. [žiūrėta 2005 m. gegužės 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=238730&Condition2=>>>.
31. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimai „Vilmorus“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 balandžio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vilmorus.lt/index.php?lng=lt&page_id=16&news_id=5>.
32. Žurnalistikos enciklopedija. V., 1997.
33. Žurnalisto žinynas. Sud. V. Užtupas. Kaunas, 1992.

Lietuvos rytas, sausis – gruodis, 2005.

Respublika, sausis – gruodis, 2005.

Lietuvos žinios, sausis – gruodis, 2005.

Ekstra žinios, sausis – gruodis, 2005.

Vakaro žinios, sausis – gruodis, 2005.

SUMMARY

The title of Master thesis is The Ratio of Objectivity and Tendency in National Daily Newspapers. The author of Master thesis is Sigita Petrokaitė.

In democratic society media specialists must be impartial. Today, the subjectivity of press which is determined by political and economical consideration, merges into some kind of tendency, which is especially deleterious for media declaring freedom of speech as well as for independent and democratic country.

Today the implementation of objectivity principle in press is a topical subject, especially today, when there is no clear difference between gutter and serious press. One of the most basic and important requirements – objectivity – is a must, although today usually it is confused with subjectivity.

The object of Master thesis are national dailies „Lietuvos rytas“, „Respublika“, „Lietuvos žinios“, „Ekstra žinios“ and „Vakaro žinios“, their publications, headlines, cross-headings, and comments of photographs. The aim of this work is to analyse manifestation of objectivity and tendency in national newspapers and comparing the daily newspapers to investigate the ratio of bias and equity. The main tasks of work are: on the basis of different authors and sources to discuss the tendencies of Lithuanian periodical press development objectivity-wise and subjectivity-wise, to provide and analyze theoretical and real material about objectivity and subjectivity in national press, on the basis of theory to research the content of publications of national dailies' topicality, as well as headlines, cross-headings, comments of photographs and then to assess all of this in respect of objectivity and tendency.

While using literature and web based source analysis, analysis of quality content, comparative analysis and statistical methods (qualitative content) we can conclude, that in 2005 national newspapers dominated tendency publications about certain politicians, political parties or other people. While researching and comparing the subjectivity of dailies different and similar manifestations, merging into clear tendencies, it was clear the representatives of serious press were linked to be assimilated to gutter press. This is conditioned by modern-day competitive media market. Therefore as research showed in the articles of analysed press, subjectivity merged into tendency clearly overbalanced to its benefit.